

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

І.М. Литвин

В.В. Басик

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ
ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА**

**Черкаси
2022**

УДК 376-056.26

Л 64

Рекомендована до друку Вченою радою комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Протокол № 2 від 16.06.2022.

АВТОРИ-УПОРЯДНИКИ:

Литвин І.М., кандидат педагогічних наук, завідувач ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти педагогічних працівників КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,

Басик В.В., методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти педагогічних працівників КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Теслюк П.В., доцент кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат психологічних наук, доцент

Слободяник Н.В., директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр» Червонослобідської сільської ради Черкаської області

Литвин І.М., Басик В.В. Психолого-педагогічний супровід дітей із синдромом Дауна: навч.-метод. посіб. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2022. с. 60

ЗМІСТ		
ПЕРЕДМОВА		4
I.	Організація інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти	6
1.1.	Визначення категорій освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі	10
1.2.	Адаптації та модифікації	16
1.3.	Орієнтовний перелік адаптацій, відповідно до труднощів, що їх діти з особливими освітніми потребами відчують у процесі навчання	20
1.4.	Алгоритм організації навчання в інклюзивному класі	22
II.	Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги для дитини з синдромом Дауна	25
2.1.	Особливості розвитку дітей із синдромом Дауна	25
2.2.	Організація освітньої діяльності з дітьми, що мають синдром Дауна	32
2.3.	Розвиток дрібної моторики	34
2.4.	Розвиток рухової активності	37
2.5.	Розвиток мови у дітей з синдромом Дауна	46
III.	Методики (техніки) навчання дітей з синдромом Дауна	48
3.1.	Методика Нумікон	48
3.2.	Методика Глена Домана	49
3.3.	Методика «Persona Dolls»	52
3.4.	Блоки Дьенеша в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	53
3.5.	Палички Кюізенера	54
ВИСНОВОК		57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		58
ДОДАТКИ		59

ПЕРЕДМОВА

Кожна дитина - це скарб, вона особлива і має право просто бути тут і тепер. Світ дітей з особливими освітніми потребами розмаїтий та особливий, говорячи так, ми підкреслюємо їхні особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану здоров'я, наявності інтелектуального чи фізичного порушення дитина має право на повноцінне життя, освіту та спілкування з однолітками.

Оскільки виховання та розвиток дітей з особливими освітніми потребами, в нашому випадку - це діти із синдромом Дауна, потребують спеціальних теоретичних знань про захворювання, його наслідки, потенційні можливості дитини, тому важливим аспектом є належна організація практичних та теоретичних навичок роботи з цими дітьми.

На сучасному етапі розвитку нашої держави одним із пріоритетних напрямків виступає модернізація освіти щодо посилення соціального захисту дітей з особливими освітніми потребами та всебічного гармонійного розвитку її особистості є інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта як освітня система, що базується на визнанні рівноправності та врахуванні розмаїтості дітей, маючи нормативно-правове підґрунтя недискримінаційного характеру, шляхом упровадження інклюзивного навчання на основі особистісно орієнтованої освітньої моделі забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях, у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків.

Базовим інструментом реалізації конституційного права на освіту дітей з особливими освітніми потребами є Державний стандарт початкової освіти (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688), Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2020 №1392), Державний стандарт визначає оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з особливими освітніми потребами у поєднанні з відповідною корекційно-розвитковою роботою; рівень загальноосвітньої підготовки таких дітей, з урахуванням індивідуальних особливостей, з урахуванням особливостей їхнього розвитку та засвоєння навчального матеріалу.

Політика інклюзивної освіти узгоджується з визнаною нині соціальною моделлю інвалідності, яка передбачає, що дитина з порушеннями психофізичного розвитку потребує такого самого ставлення, як і дитина з іншими відмінностями (раси, статі, зросту тощо).

Навчально-методичний посібник адресовано корекційним педагогам, практичним психологам, педагогічним працівникам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-

реабілітаційних центрів, методистам, викладачам та студентам вищих навчальних закладів, всім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Реформування освітньої системи на сучасному етапі передбачає, що кожен заклад загальної середньої освіти має бути здатний приймати та задовольняти особливі освітні потреби всіх дітей, тобто бути інклюзивним. Здобувачі освіти з різноманітними освітніми потребами можуть ефективно навчатися у сприятливому середовищі, де ці потреби враховуються усіма педагогічними працівниками, які працюють з ними та їхніми батьками.

Для цього педагогічним працівникам необхідно:

- бути готовими приймати всю поліморфність учнівського колективу;
- володіти навичками організації навчального процесу для різних дітей в межах одного класу;
- прагнути підтримувати кожного учня для досягнення ним більш високого рівня та забезпечувати йому успіх у навчанні.

Утім, слід зазначити, що підходи до планування освітнього процесу в інклюзивному класі дещо відрізняються від тих, що донедавна практикувалися в закладах освіти.

Розглянемо особливості, що характеризують сутність процесу викладання в інклюзивному класі та підходи до його реалізації.

Як показують сучасні дослідження, в інклюзивному класі прослідковуються три підходи до викладання (поверхневий, орієнтований на досягнення результату, глибинний), відповідно до яких педагогічні працівники можуть планувати і реалізовувати освітній процес. Вибір стратегій викладання зазвичай узгоджується з домінуючими мотивами педагогів, стилем їх викладання та сформованими професійними компетенціями.

Залежно від особистісних та інших змінних чинників педагогічний працівник може керуватися одним чи усіма мотивами для організації освітнього процесу. Проектування власної педагогічної діяльності залежить від загального та професійного досвіду вчителя; від певної ситуації, в якій він провадить свою діяльність; від того, в чому він убачає сенс своєї роботи; а також від академічних і соціальних потреб здобувачів освіти.

Базові підходи до викладання

Підхід	Мотивація	Вибір стратегій викладання
Поверхневий: мета викладання	Зовнішня	Вивчення окремих

<p>зводиться переважно до передачі знань, часом - до кількісного збільшення знань з певного предмета. Діяльність педагога зосереджується на виборі навчального змісту, що його мають засвоїти діти; роз'ясненні базових понять і навичок, представленні інформації так, аби у процесі інтенсивної практики та механічного заучування здобувачі освіти навчилися її відтворювати.</p>	<p>Освіта - засіб для досягнення мети (наприклад, працевлаштування).</p> <p>Мета викладання - надати здобувачам освіти знання для складання тесту або іспиту.</p>	<p>складових матеріалу.</p> <p>Засвоєння дітьми основ.</p> <p>Механічне заучування / запам'ятовування.</p> <p>Структурований навчальний досвід, пов'язаний зі змістом навчальної програми.</p>
<p>Орієнтований на досягнення результатів: мета полягає в організації роботи дітей з матеріалом таким чином, аби він повністю засвоївся, а попередньо визначені академічні та соціальні стандарти були досягнуті.</p> <p>Тактика викладання спрямована на:</p> <ul style="list-style-type: none"> -представлення добре організованого матеріалу; -допомогу дітям спланувати власну навчальну діяльність, відстежувати й аналізувати її проміжні результати; -навчання учнів спеціальних прийомів діяльності, що їх можна коригувати шляхом інтенсивної практики під керівництвом педагога та використання навчальних стратегій. 	<p>Академічні показники</p> <p>Допомога дітям отримати високу оцінку.</p> <p>Забезпечення високої якості викладання.</p>	<p>Допомога учням в організації власної навчальної діяльності.</p> <p>Навчання учнів уміння вчитися (планувати, контролювати проміжні результати, набувати нових знань, умінь і навичок).</p> <p>Добре структуровані уроки.</p>
<p>Глибинний: мета полягає в організації конструювання знань, набуття учнями вагомих знань, умінь, навичок, компетентностей, розвитку їхнього критичного мислення.</p>	<p>Внутрішня</p> <p>Викладання - цікава й захоплива справа, що потребує великої</p>	<p>Допомогти здобувачам освіти повніше зрозуміти матеріал.</p> <p>Інтеграція та розширення</p>

Тактика викладання має сприяти формуванню в учнів максимального розуміння явищ і понять, що вивчаються, допомагати інтегрувати й розширювати інформацію, розвивати навички самостійного та спільного прийняття рішень, вирішення проблем тощо.	віддачі педагога. Педагог створює умови для формування вагомих знань, умінь, навичок, компетенцій для розвитку дітей.	інформації. Виділення часу для обговорення й вирішення проблем.
--	--	--

Організацію ефективного викладання покроково представлено в Моделі організації навчання в інклюзивному класі [1] (адаптовано за Дж. Лупарт) . Ця модель (представлена нижче) дає змогу зорієнтуватися в етапності планування та організації навчального процесу. Її сутність полягає в тому, що вся педагогічна діяльність спрямована на створення гнучкого освітнього процесу, в якому кожен здобувач освіти буде здатний навчатися за гнучкою програмою і гнучкими методами. Водночас ураховується, що всі діти мають бути зорієнтовані на однакові навчальні результати, хоча рівень досягнення цих результатів та їхня значущість для кожного варіюватимуться відповідно до потреб дитини [2].

1. Дж. Лупарт. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. /А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. — К: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. — 274 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»). С. 127.
2. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко; За заг. ред. А. А. Колупаєвої. — К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. — 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта») — С. 217–305

Процес планування, представлений у моделі, охоплює чотири рівні:

- закладену в Стандартах систему понять і вимог для певної галузі, що за перенесення на практику навчання трансформуються в широкі навчальні цілі, придатні для всіх учнів інклюзивного класу;
- визначення стартових рівнів успішності;
- установлення очікуваних результатів навчання;
- планування уроків за технологією особистісно орієнтованого навчання, що дає змогу враховувати різноманітні особливості та потреби окремих учнів класу.

Реалізація цього підходу передбачає зосередження уваги на специфічних особливостях особистості дитини та необхідності їх урахувати під час організації освітньої та соціальної діяльності. Передбачається, що освітня практика має бути зорієнтована на визначення індивідуальної освітньої траєкторії дитини, повсякчас мають застосовуватись деталізовані механізми поетапної розробки індивідуальних програм/навчальних планів, адаптації/модифікації навчального матеріалу, оцінювання. Особлива увага має

надаватись особистісно орієнтованому прогнозуванню розвитку дитини.

Урахування взаємовпливу всіх підходів дає змогу створити чіткий алгоритм у процесі реалізації інклюзивних освітніх практик, надає їм логічності, цілісності та безперервності, сприяючи таким чином досягненню головної мети інклюзивної освіти - залученню кожної дитини в загальноосвітню систему та «здобуття ключових компетентностей для життя».

1.1. Визначення категорій освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі

Для забезпечення рівного доступу до якісної освіти за найкращими світовими стандартами Міністерством освіти і науки України спільно із Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розробили характеристику освітніх труднощів та рівні підтримки відповідно до індивідуальних потреб і можливостей дітей з особливими освітніми потребами.

У постанові Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначенні терміни, що мають наступне значення:

- оцінка потреби учня в наданні підтримки - процес визначення потреби учня в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня;
- рівні підтримки - обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти;
- рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах закладу освіти – обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами відповідно до їх індивідуальних потреб.

Алгоритм дій директора школи для визначення рівнів підтримки у закладі:

1. Створити команди супроводу для всіх дітей, які потребують підтримки.
2. Скласти графік засідань команд супроводу, передбачивши участь фахівців інклюзивно-ресурсного центру (далі - ІРЦ).
3. Оформити протокол із визначенням рівня підтримки для кожного учня.
4. Узагальнити інформацію про рівні підтримки для всіх дітей з особливими освітніми потребами.
5. По інформувати батьків дитини з особливими освітніми потребами про необхідність проходження комплексної оцінки в ІРЦ, якщо дитина навчається за висновком ПМПК.

Комплексна психолого-педагогічна оцінка на базі школи

Важливою новацією є зміна підходу до проведення комплексної оцінки. З 2022 року така оцінка буде проводитись на базі школи, а не ІРЦ, як було раніше. Це дасть змогу фахівцям ІРЦ працювати з дитиною у звичному їй середовищі, спостерігати та збирати додаткову інформацію про особливості навчання дитини з особливими освітніми потребами. За потреби детальнішого дослідження та використання особливих методик оцінювання може бути продовжене в ІРЦ [11].

Директору важливо пам'ятати про необхідність завчасно вирішити усі організаційні питання щодо відвідування школи фахівцями ІРЦ.

Дієва співпраця з ІРЦ

Якщо до цього часу працівники ІРЦ могли входити до команд супроводу дітей з особливими освітніми потребами як залучені зовнішні фахівці, то

відтепер вони є обов'язковими у їх складі. За таких умов формування команд супроводу розроблення індивідуальних програм розвитку (ІПР) дитини відбуватиметься якісніше та суттєво ефективнішою буде взаємодія шкіл з ІРЦ.

Директор також може укласти угоду про співпрацю між ІРЦ і закладом освіти та залучати фахівців ІРЦ до спільної роботи. В межах співпраці школа матиме змогу запрошувати фахівців ІРЦ для проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів, а також обміну досвідом та підвищення кваліфікації педагогів.

Школа використовуватиме ресурси ІЦР для більш якісного підходу до розроблення ІПР, а також організації інклюзивного освітнього середовища, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, консультування педагогів щодо підготовки індивідуальних освітніх траєкторій, модифікації/адаптації освітніх програм.

Якщо в учнів виникають незначні поодинокі труднощі, які можна подолати зусиллями закладу освіти, їм може надаватися підтримка першого рівня.

Якщо зусиль закладу освіти буде недостатньо, батькам буде рекомендовано звернутися до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб. Вже тоді визначатиметься, який рівень підтримки під час освітнього процесу може надаватися такому учню. Зокрема, другий рівень надається учням, які мають труднощі II ступеня прояву (труднощі легкого ступеня прояву).

Третій – надається учням, які мають труднощі III ступеня прояву (труднощі помірною ступеня прояву). Відповідно, четвертий – особам з ООП, які мають труднощі важкого ступеня прояву. Учням із найтяжчими ступенями прояву надається п'ятий рівень підтримки.

Учні, які потребують першого рівня підтримки, розподіляються між класами без урахування кількості таких осіб.

Категорії освітніх труднощів

Інтелектуальні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок).

Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі. Можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації).

Фізичні труднощі. Можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму. Навчальні

труднощі. Можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій і т. д.).

Соціоадаптаційні (особистісні, середовищні /соціокультурні – зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо). Можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву рольової пластичності поведінки; інтеграції в соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

Виявлення **бар'єрів** (при інтенсивності труднощів II, III, IV, V ступенів) виступає індикатором переведення певних особливостей розвитку до статусу особливих освітніх потреб у наданні освітніх послуг закладом освіти, а значить - у пристосуванні освітнього середовища до стану розвитку дитини. Слід мати на увазі, що виявлені під час обстеження особливості дитини, які проявляються у вигляді певних труднощів, але не створюють бар'єру на шляху до опанування шкільних знань (що може трапитися внаслідок високих адаптивних можливостей організму дитини або сприятливих контекстуальних чинників навколишнього середовища, які мали вплив упродовж усього попереднього життя дитини), не набувають статусу особливих освітніх потреб і тому не потребують спеціальних налаштувань освітнього середовища [11].

Інтелектуальні труднощі

У центрі реформування української освіти перебуває засадниче питання ефективності діяльності школи у задоволенні потреб і розвитку інтересів та здібностей учнів. Негнучкі структури та програми, які пропонуються для школярів (відставання учнів у школі пов'язано як з навчальними проблемами, так і з адаптацією дитини до шкільного середовища) не здатні належним чином відповісти на підвищене розмаїття освітніх потреб учнів із труднощами в навчанні. Саме шкільний вік є найбільш відповідальним етапом дитинства. Висока сенситивність цього вікового періоду визначає великі потенційні можливості різнобічного розвитку дитини. Труднощі, які відчуває дитина на початковому етапі навчання, впливають на процес шкільної адаптації.

Однією з категорій освітніх труднощів дитини є інтелектуальні труднощі, що відбиваються на соціальному статусі дитини в класі та ступені засвоєння нею шкільних знань.

Виявлення інтелектуальних труднощів у дітей виступає важливим чинником у наданні освітніх послуг закладом освіти і пристосуванні освітнього середовища до можливостей та особливостей інтелектуального розвитку дитини. Результатом інтелектуальної діяльності дитини є її здатність до навчання, до усвідомлення та запам'ятовування навчального матеріалу, до використання власних знань і досвіду в реальному житті. Оскільки інтелект як загальна здатність дитини до пізнання та вирішення проблем реалізується за

допомогою системи пізнавальних процесів (відчуттів, сприймання, пам'яті, уявлень, мислення тощо), то виокремлення особливостей і труднощів інтелектуальної діяльності дитини ми намагалися продемонструвати саме на її пізнавальних процесах. Отже, інтелект є інтегральним утворенням, який виявляється у сформованості пізнавальних та емоційних процесів, а також у ступені засвоєння умінь, знань і навичок (навчальна діяльність).

Важливим у визначенні рівня та особливостей інтелектуальних труднощів у дитини, що призводять до освітніх бар'єрів у навчанні, є з'ясування особливостей пізнавальних процесів, емоційновольової сфери, мовленнєво-комунікативної та навчальної діяльності такої дитини.

У таблиці подано особливості функціонування психіки дитини, яка має інтелектуальні труднощі, та відповідні цим труднощам освітні бар'єри. Важливо вчасно помітити прояви труднощів у дитини та виробити той план дій, за допомогою якого можна допомогти дитині подолати ці труднощі, запобігти їх переростанню в більш серйозні проблеми в підлітковому віці, такі як загальна шкільна неуспішність, асоціальна і девіантна поведінка.

Нижче пропонуємо структуровану характеристику критеріїв визначення ступеня інтелектуальних труднощів відповідно до кожного ступеня прояву.

Труднощі I ступеня прояву: наявність поодиноких, незначних проявів, особливостей функціонування когнітивної сфери.

Труднощі II ступеня прояву: є наявність значних особливостей функціонування когнітивної сфери.

Труднощі III ступеня прояву: наявність виражених особливостей функціонування когнітивної сфери.

Труднощі IV ступеня прояву: наявність значно виражених особливостей функціонування когнітивної сфери.

Труднощі V ступеня прояву: наявність особливо сильно виражених особливостей функціонування когнітивної сфери різного ступеня прояву в поєднанні з іншими особливостями функціонування рухової, мовленнєвої, емоційної сфери.

Навчальні труднощі

Навчальна діяльність – це особлива форма соціальної активності, вид діяльності, спрямований на засвоєння дітьми, підлітками та юнаками теоретичних знань, умінь і навичок у сфері мистецтва, права, науки тощо. Здійснюється вона під керівництвом вчителя.

Навчальна діяльність здобувача освіти є пізнавальною діяльністю, оскільки вона спрямована на зміну його власного досвіду.

Навчальна діяльність є специфічним видом діяльності через те, що в ній учень виступає як суб'єкт діяльності, тобто між навчанням і розвитком дитини існує взаємний зв'язок. Характер і динаміка цього взаємозв'язку залежать від того, як формується і протікає навчання, чого і як навчаються школярі, наскільки навчання спрямовано на розвиток. Навчання дає змогу перебудувати всю систему свідомості дитини, яка структурується механізмами психічних

процесів. Для кожного вікового періоду є домінуюча функція (наприклад, у структурі свідомості сприймання посідає провідне місце в ранньому віці, пам'ять – у дошкільному, мислення – у молодшому шкільному), а решта функцій розвиваються під впливом цієї домінуючої. Розвиток психічних функцій сприяє перебудові структури свідомості, що зумовлюється рівнем розвитку узагальнень, і є показником психічного розвитку дитини.

Навчальна діяльність традиційно розглядається як діяльність переважно інтелектуальна. В інтелектуальному акті виділяють такі етапи: мотив, план (задум, програму дій), виконання і контроль. У навчальній діяльності провідним мотивом виступає пізнавальний інтерес або психічний розвиток дитини.

Мотивація є одним із важливих компонентів цієї діяльності. Вона є джерелом активності суб'єкта. Загалом мотиваційна сфера учня визначається характером самої навчальної діяльності, розлогістю та зрілістю її структури, сформованістю її компонентів (навчального завдання, навчальних дій, дій контролю та самоконтролю).

Навчальне завдання є формою вираження несвідомого, тобто чинником, що зумовлює пізнання. У процесі навчання широко використовуються пізнавальні завдання, специфічність яких полягає в тому, що вони сприяють розширенню та уточненню кола знань учня, засвоєнню ґрунтовної інформації тощо.

Морфологічною одиницею навчальної діяльності учнів є навчальні дії. Людська діяльність не існує інакше, як у формі дій або цілі дії, а діяльність провадиться завдяки сукупності дій, підпорядкованих окремим цілям. Тобто будь-яка, в тому числі навчальна діяльність, складається з дій і без них не існує, хоча дії можуть існувати без діяльності. Втім, слід мати на увазі, що навчальні дії не утворюються самі собою. Учитель має керувати цим процесом, щоб кожна дія для учня була предметом засвоєння і контролю.

Велику роль у навчальній діяльності учнів відіграють дії контролю і самоконтролю. Значущість цих дій у структурі навчальної діяльності пояснюється тим, що процес їх формування у суб'єкта навчання розкриває внутрішній механізм переходу зовнішнього у внутрішнє. У цих компонентах фокусується зв'язок діяльнісного та особистісного, бо саме ці дії виникають процесуально і перетворюються на особистісну, суб'єктну якість, властивість особистості.

Динаміка навчальної діяльності

Дитина до вступу в перший клас має пройти «едипову» стадію (вичерпати повну прив'язаність до батьків) і вступити в латентну фазу, пов'язану з появою предметних інтересів до світу за межами родини, що супроводжується потребою самостійно досліджувати навколишній світ.

Насправді ж дуже часто, приходячи до школи, дитина ще не має особистої автономії, хоча інтелектуально буває добре розвиненою. Звідси – страх залишитися «без мами», тривожність і низька адаптованість до школи. У цьому випадку дитина бачить у вчителеві ту особу, яка заміняє матір, любові

якої вона повинна домогтись. Так народжується навчальна поведінка, тобто дитина хоче стати не стільки знаючою, скільки улюбленою. Надалі, якщо передавати дитині елементи навчальної діяльності (контроль, пошук способів рішення та оцінки), можна зберегти інтерес до шкільних занять. У протилежному випадку пізнавальна мотивація падатиме, коли прихильність до значущої фігури зменшується і з'являється багато педагогів.

Таким чином, легкість підміни навчальної діяльності навчальною поведінкою зумовлена тим, що навчальна діяльність у початковій школі комунікативна (спрямована на завоювання любові вчителя).

У молодшому шкільному віці ця діяльність є провідною, тобто її виконання визначає виникнення і формування основних психологічних новацій дитини на цьому етапі її особистісного розвитку.

Мислення дитини у школі розвивається завдяки навчальній діяльності. Першокласник одразу не може опанувати всі елементи навчальної діяльності. Спочатку за ним закріплюється лише ланка виконання, а встановлення мети, вибір дії, здійснення контролю та оцінки закріплено за вчителем. У міру розширення навчальних можливостей та зміни мотивації дитина починає засвоювати інші елементи навчальної діяльності. Якщо дорослі йдуть у цьому їй назустріч, інтерес до навчання зберігається, якщо ні – дитина або внутрішньо «відходить» від школи, щоб організувати цілісну діяльність за її межами, або заміщує навчальну діяльність навчальною поведінкою, тобто пристосовується до вчителів і конкретної навчальної ситуації, а власне пізнання навчальної інформації перебуває на другому плані.

У підлітковому віці навчальна діяльність залишається провідним видом діяльності, проте вона зазнає значних змін, відбувається подальша її перебудова, що зумовлено зростанням самостійності дитини. Навчальній діяльності підлітка властиві вибіркова готовність, підвищена сприйнятливність до навчання.

Якщо в умовах школи дитині у «повне володіння» поступово передаються елементи навчальної діяльності, то до 8-9-го класу вона може опанувати чотири елементи: виконання, контроль, спосіб та оцінку. Цілі навчання формуються, як правило, трохи пізніше, у 10-11-му класі, коли школяр усвідомлює, навіщо йому потрібні ті чи інші предмети.

Сформованою є така навчальна діяльність, коли учні на підставі навчальних (пізнавальних) мотивів можуть самостійно визначати навчальні завдання, обирати раціональні прийоми та способи виконання навчальних дій, контролювати та оцінювати свою роботу.

Педагогічна практика показує, що навчання учнів з особливими освітніми потребами залежить від їхніх індивідуальних відмінностей в научаності, від схильностей, загальних і спеціальних здібностей, психічного та фізичного розвитку тощо. На кожному етапі навчання у цих учнів спостерігаються відмінності в темпі та якості засвоєння шкільного матеріалу, у виробленні необхідних для нього дій, операцій, узагальнених прийомів розумової діяльності, у перенесенні їх на виконання нових навчальних і практичних

завдань. Внаслідок цього подібне за своїм змістом і методами навчання має різні наслідки для розвитку різних учнів.

Визначення прояву навчальних труднощів, освітніх бар'єрів, відповідних рівнів підтримки таких учнів необхідне для того, щоб підвищити вплив навчальної діяльності на їх розвиток.

Нижче пропонуємо структуровану характеристику критеріїв визначення навчальних труднощів відповідно до кожного ступеня прояву.

Перший ступінь прояву поодиноких незначних труднощів: наявність незначних, поодиноких особливостей освітніх труднощів, які можуть бути присутні в різних поєднаннях і подолання яких можливе на рівні закладу освіти.

Другий ступінь прояву труднощів (легкого ступеня): наявність незначного зниження пізнавальної діяльності та самостійної продуктивності, які можуть бути присутні в різних поєднаннях, створювати бар'єр в успішному опануванні знань, потребують здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ та подальших рекомендацій щодо організації освітнього процесу.

Третій ступінь прояву труднощів (помірного ступеня): наявність виражених особливостей навчальної діяльності, які можуть бути присутні в різних поєднаннях, спричинювати особливості когнітивного, емоційно-вольового функціонування, створювати бар'єр в успішному опануванні знань; є потреба у здійсненні комплексної психологопедагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ та в подальших рекомендаціях щодо організації освітнього процесу.

Четвертий ступінь прояву труднощів (тяжкого ступеня): наявність значного зниження пізнавальної діяльності, активності та продуктивності, які можуть бути присутні в різних поєднаннях, спричинювати особливості когнітивного, емоційно-вольового функціонування, створюють бар'єр в успішному опануванні знань і взаємодії; є потреба у здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ та в подальших рекомендаціях щодо організації освітнього процесу.

П'ятий ступінь прояву труднощів (найтяжчого ступеня): наявність глибокої своєрідності особливостей пізнавальної діяльності, активності та продуктивності в поєднанні з іншими особливостями функціонування, що створює суттєвий бар'єр в успішному опануванні знань і взаємодії; є потреба у здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ та в подальших рекомендаціях щодо організації освітнього процесу.

1.2. Адаптації та модифікації

У постанові Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначенні терміни, що мають наступне значення:

адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі - адаптація) - зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з

урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі - учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання;

модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі - модифікація) - зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів із зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання.

Адаптації в інклюзивному класі є необхідною умовою для успішного опанування всіма учнями класу навчального матеріалу. Пристосувати освітнього процесу до особливостей і потреб учнів класу можливо, вдаючись до універсального дизайну (варіант 2) і засобів особистісного зорієнтованого викладання (варіант 1).

Варіант 1	Варіант 2
<p>Ключовими для нього є три основні принципи універсальності дизайну в навчанні (Р. Зефф, 2007 р., Т. Лорман, Дж. Деппелер, Д. Харві, 2010 р. та ін.) 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • множинні способи залучення учня до навчального процесу; • множинні способи представлення навчального матеріалу; • множинні способи демонстрації набутих знань, умінь і навичок. 	<p>Передбачає ретельне опрацювання всіх складових навчального процесу, аби усвідомлювати діапазон можливих і необхідних адаптацій для дітей, які цього потребують, задля повноцінного опанування Стандарту.</p>

Виокремлюють обов'язкові *складові інклюзивного навчання*, що дають можливість ефективно реалізовувати його в розмаїтому дитячому колективі.

1. Зміст - специфічні для навчальної дисципліни компетентності, визначені стандартом.

2. Стратегії викладання - набір методів і прийомів, що мають допомогти здобувачу освіти опанувати компетентності та навчитися вчитися самостійно.

3. Форми роботи - великі й малі групи, самостійна робота, навчання в парах тощо.

4. Для здійснення комплексних та послідовних змін у процесі адаптації навчального матеріалу для дітей з особливими освітніми потребами необхідно опрацьовувати кожен його складову, адаптуючи вимоги освітнього Стандарту (щодо змісту, рівня успішності та організації освітнього процесу).

Складова	Адаптація вимог стандартів
Зміст	Перегляд і за потреби адаптація індивідуальних критеріїв (щодо опанування змісту).
	Визначення оптимальних рівнів засвоєння навчального змісту, що дають змогу оцінити, наскільки здобувачі

	освіти опанували його.
	Забезпечення адекватних навчально-методичних матеріалів і практичних завдань для вивчення навчального змісту.
Методики викладання	Добір методик, що полегшують засвоєння та узагальнення навчального змісту.
	Використання стилів викладання, що оптимально відповідають стилям навчання учнів та іншим їхнім особливостям і потребам.
	Вибір методик, що забезпечують ефективно використання навчально-методичних матеріалів/ресурсів.
Форми роботи	Вибір форми роботи, що сприятиме засвоєнню навчального змісту.
	Використання форми роботи, що надасть можливість ефективно виробляти та узагальнювати вміння й навички.
	Обрана форма роботи має забезпечувати умови для якісної та ефективної навчальної діяльності учня.

У кожному конкретному випадку ці складові потрібно адаптувати, беручи до уваги всі аспекти Стандартів. Усвідомлення зв'язку між цими складовими і стандартами допоможе здійснювати комплексну та послідовну адаптацію навчального матеріалу[6].

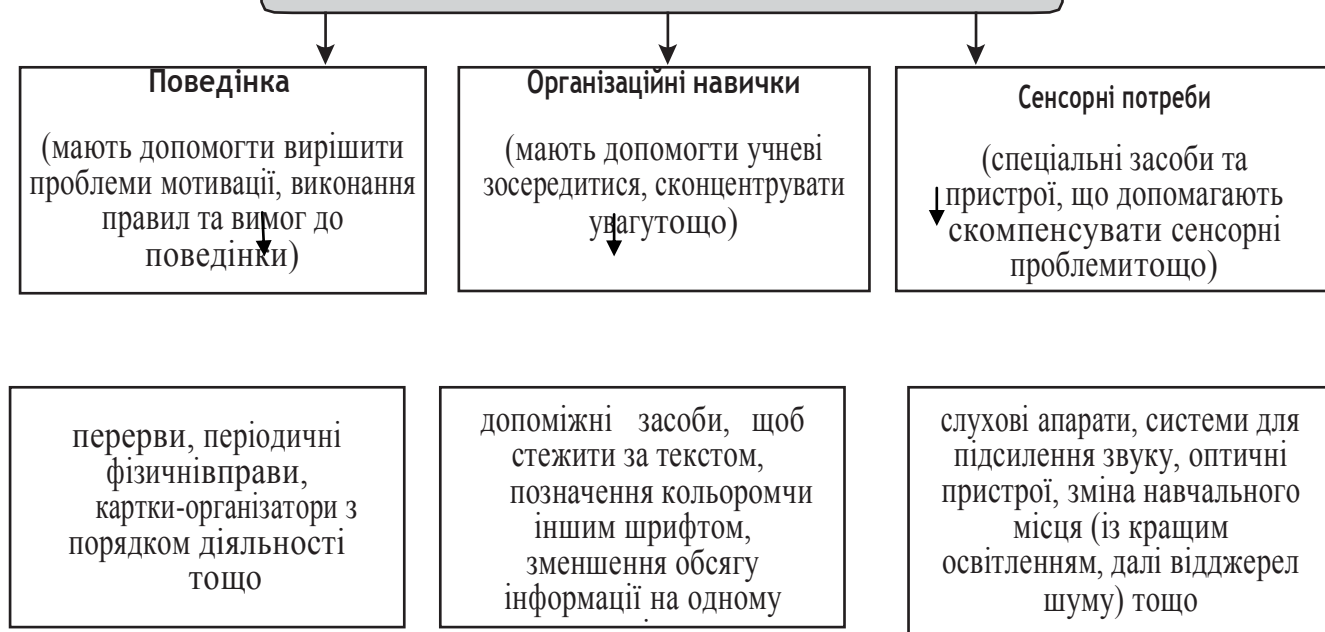
Адаптації у навчальному процесі забезпечують якість навчання та однакові можливості для всіх учнів у доступі до всіх видів діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Адаптація застосовується до таких аспектів:

- **середовище** (зміни в організації/облаштуванні класної кімнати, порядок розміщення робочих місць учнів, об'єднання у групи тощо);
- **навчальний процес** (використання методів, зміни у проведенні навчальних занять, наданні навчальних матеріалів тощо);
- **матеріали** (пристосування матеріалів до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами).

Адаптації та модифікації визначаються, зважаючи на індивідуальні потреби дітей з особливими освітніми потребами (вони зазначаються в ІПР разом з відповідними заходами), зокрема в таких аспектах:

Адаптації з урахуванням індивідуальних потреб учня

1.3. Орієнтовний перелік адаптацій, відповідно до труднощів, що їх діти з особливими освітніми потребами відчують у процесі навчання

Труднощі під час читання

- Простіший або альтернативний матеріал для читання.
- Скорочення обсягу матеріалу для читання.
- Можливість записувати лекції та обговорення в класі на аудіо- носії.
- Можливість використовувати альтернативні способи збирання даних, наприклад, запис на диктофон, довідкові таблиці, візуальний матеріал тощо.
- Установлення часових меж для виконання певних за завдань.
- Шрифт більшого розміру в робочих текстах.
- Більше часу для виконання завдань.
- Адаптовані навчальні тексти, надруковані великим шрифтом.
- Читання завдання для учнів.
- Читання стандартних інструкцій щодо виконання завдань кілька разів перед початком іспиту (контрольної тощо).
- Запис інструкції щодо виконання завдань на аудіо чи інший носій.
- Письмові інструкції щодо виконання завдань на іспитах (контрольних тощо).
- Допоміжні технічні засоби, наприклад, оптичні системи розпізнавання знаків тексту, книжки на аудіо, комп'ютерні програми для читання електронного тексту вголос.

Труднощі під час письма

- Можливість записувати лекції та обговорення в класі на аудіоносії.
- Надання короткого змісту в письмовій формі. Індивідуалізовані варіанти завдань, наприклад: зменшений обсяг роботи, розбивка на частини завдань, розрахованих на тривалий термін, додатковий час для завершення завдань, альтернативні завдання, можливість виконувати домашнє завдання під час перебування в школі.
- Можливість використовувати альтернативні способи збирання даних, наприклад: запис на диктофон, інтерв'ю, вміщення даних в таблиці тощо.
- Допущення певної кількості можливих помилок у письмових завданнях.
- Більше часу для виконання завдань, контрольних тощо.
- Можливість записувати виконане завдання іншим учнем (асистентом учителя) або використовувати диктофони для відповідей.
- Можливість зарахування відповіді, що складається з ключових слів, а не повних речень.
- Допоміжні технічні засоби, наприклад: текстові редактори, програми перевірки орфографії та граматичних помилок, програми перетворення тексту на мову.

Труднощі із запам'ятовуванням

- Письмові схеми.
- Інструкції в письмовій формі, наприклад: на дошці, на робочих аркушах, переписане іншими учнями (асистентом учителя) в зошит для запису завдань.

- Спеціальна процедура (порядок дій) для здачі виконаних завдань.
- Надання завчасно переліку контрольних запитань для довгих і детальних завдань.

• Зачитування стандартних інструкцій щодо виконання завдань кілька разів перед початком іспиту (контрольної тощо).

Можливість спиратися на допоміжні матеріали для надання відповіді, наприклад: арифметичні таблиці, словники, калькулятори, текстові редактори, програми перевірки орфографії та граматичних помилок.

Труднощі з концентрацією уваги

- Розміщення учня біля вчителя, обличчям до вчителя, перед класом, між двома учнями, які добре вмюють зосереджуватися, подалі від чинників, що відвертають увагу.

- Додатковий/особистий робочий простір, наприклад: тихе місце для навчання, додатковий стілець чи парта, місце для короткої перерви, кабінки для занять.

- Можливість рухатися по класу під час уроку.
- Можливість записувати лекції та обговорення в класі на аудіоносії.
- Указівки в письмовій формі (на дошці, на робочих аркушах, переписане іншими учнями в зошит для запису завдань).

- Установлення часових меж для виконання певних завдань.
- Більше часу для виконання тестів і завдань.
- Додатковий час для роботи над завданням.
- Розподіл завдання на кілька коротких частин і виконання їх учнем через деякий час.

- Перерви під час тестування.
- Позначки на робочому місці, що допомагають учням зберігати позу за партою та краще зосереджуватися.
- Тиша та відсутність відволікаючих чинників у приміщенні.
- Можливість носити пристрій для приглушення відволікаючих звуків (наприклад, вкладки для вух).

- Надання завчасно контрольних запитань для довгих і детальних завдань.

- Спеціальна процедура (порядок дій) для здачі виконаних завдань.

Труднощі з моторикою

- Допоміжні або адаптивні пристрої, наприклад: дошка з нахилом/настільні підставки для демонстрації письмової роботи/читання, олівець/ручка, відповідно адаптованого розміру та зручна для тримання, альтернативна клавіатура, портативний текстовий редактор Реалістичні вимоги до акуратності.

- Зменшення потреби переписувати з книжки чи дошки (заміна на копії нотаток, ксерокопія нотаток однокласників тощо).

- Більше часу для виконання завдань і контрольних.
- Зміна розміру, форми або розташування місця для відповідей.

- Можливість надавати відповіді, що складаються з ключових слів, а не повних речень.

- Можливість не писати відповіді, а друкувати їх чи відповідати усно.

Окрім адаптацій у процесі диференційованого викладання іноді потрібно здійснити певні модифікації.

Модифікації визначаються на рівні змісту навчання і здійснюються через:

Скорочення змісту матеріалу (участь лише в окремих видах діяльності, виконання певних завдань, опанування частини навчальної програми)

Зниження рівня вимог (засвоєння частини матеріалу, написання завдання в іншому темпі, іншого обсягу, диктування розв'язання задачі асистенту вчителя тощо[6]).

1.4. Алгоритм організації навчання в інклюзивному класі

Нижче представлені етапи планування уроку в інклюзивному класі та дії педагога на кожному з етапів.

Етапи планування уроку в інклюзивному класі

1 етап. Перед початком планування уроку

Необхідно визначити серед учнів тих, хто має особливі освітні потреби. Слід продумати, як адаптувати викладання, аби всі учні мали змогу належним чином опанувати навчальний матеріал та досягти успіху.

Необхідно визначити, чого саме очікують від учнів під час вивчення нового матеріалу; окреслити головні для їхнього розуміння аспекти теми, ключові запитання, види перевірок/оцінювання знань, умінь і навичок, навчальні результати (продукт) відповідно до сформульованих цілей і стандартів.

Необхідно з'ясувати, що учні знають, розуміють, уміють; розробити інструменти оцінювання (попереднього, проміжного, кінцевого), зважаючи на те, що учні мають ви- вчити.

Необхідно адаптувати засоби оцінювання та цілі навчання у процесі роботи.

2 етап. Під час планування уроку

Необхідно спланувати та організувати навчальні ситуації відповідно до попередньо зібраних даних про учнів та аналізу навчального плану.

Необхідно подумки «протестувати» кожен етап уроку та переконатися, що все заплановане буде значущим для всього розмаїтого колективу класу та сприятиме плавному розгортанню теми.

Доцільно переглянути цей план з колегою чи асистентом учителя (за необхідності з фахівцями команди супроводу).

Необхідно знайти або створити потрібні для уроку матеріали.

3 етап. Після реалізації навчальних ситуацій на уроці

- Необхідно разом з учнями оцінити успішність уроку.
- Доцільно проаналізувати, що підтверджує, що учні опанували знання,

вміння, набули навичок.

- Що вдалося, а що ні, чому?

Орієнтовна схема організації навчання в інклюзивному класі за його складовими

1.Планування.

Вибір навчального матеріалу; методик/методів. Відповідність матеріалу, форм і методів роботи

Проводиться оцінювання освітніх потреб учня; добирається належний зміст та організовується навчальна діяльність відповідно до результатів педагогічної діагностики. Плануючи урок, доцільно заповнити відповідні таблиці, що полегшують вибір методів викладання та добір навчального матеріалу для учнів (додаток 1).

Очікування вчителя.

Установлюються реалістичні та водночас високі вимоги щодо обсягу й правильності роботи, що її має виконати учень. Ці вимоги мають бути пояснені дитині з особливими освітніми потребами точно та зрозуміло.

2.Управління навчальним процесом/класний менеджмент.

Ефективна робота педагога передбачає вирішення складного комплексу організаційних, педагогічних, навчальних завдань, а також управління поведінкою дітей з особливими освітніми потребами, що є характерними для будь-якої взаємодії на уроці. Відтак, педагогу необхідно визначати підходи й методи роботи, що дають змогу контролювати й підтримувати впорядкований перебіг навчальної діяльності. Педагог має будувати свою роботу таким чином, щоб забезпечити дотримання всіх визначених правил і процедур; бути готовим реагувати на проблеми дисципліни та інші ситуації, що можуть порушити перебіг уроку, організувати час і фізичний простір у класі для максимальної продуктивності уроку; підтримувати позитивну та відкриту атмосферу, аби дати учням змогу пізнавати нове з урахуванням їхніх індивідуальних стилів, інтересів та уподобань, особливих освітніх потреб у плані навчання.

Навчальне середовище. Методи і прийоми організації навчальної діяльності та управління учнівським колективом мають бути ефективні, забезпечувати позитивну і сприятливу атмосферу, продуктивне використання часу.

3. Реалізація процесу викладання.

Обираються методи презентації нової інформації; відстежується рівень розуміння матеріалу учнями. Форма його подання коригується відповідно до індивідуальних особливостей учнів, аби забезпечити ефективне формування нових знань, умінь, навичок, компетенцій.

Презентація навчального матеріалу. Навчальний матеріал має надаватись ефективно, в чіткій і зрозумілій спосіб. Завдання та пояснення щодо виконання робіт мають містити достатньо інформації, щоб учень усвідомив, які знання та вміння він має продемонструвати. У процесі презентації матеріалу необхідно моніторити рівень його розуміння учнем.
Когнітивний аспект. Необхідно допомогти учневі розвинути навички мислення

та сформувати стратегії індивідуальної навчальної діяльності, що необхідні для виконання завдань.

Стратегії мотивації. У роботі з учнями необхідно застосовувати ефективні мотивації, що мають пробуджувати інтерес та спонукати до активної роботи.

Належна практика. Необхідно надавати учням можливості для практичного опрацювання нових знань, умінь, навичок, застосування компетенцій (із забезпеченням відповідних матеріалів, створенням ситуацій, що сприяють досягненню успіху). Завдання мають бути безпосередньо пов'язані з темою уроку та орієнтуватись на досягнення навчальних цілей.

Об'єктивний зворотний зв'язок. Необхідно оперативно надавати дітям з особливими освітніми потребами конкретну інформацію про їхню успішність чи поведінку, а також забезпечувати виправлення допущених помилок.

4. Оцінювання.

Оцінювання є невід'ємною складовою ефективного викладання. Одні його форми застосовуються у процесі навчання, інші - наприкінці періоду навчання (наприклад, для перевірки досягнення учнем навчальних цілей).

Активна та продуктивна робота з навчальним матеріалом. Учень має активно працювати з навчальним змістом. Педагог безперервно контролює залучення учня до роботи з навчальним матеріалом і за необхідності заохочує зосередитися на завданні.

Адаптації. Застосовуються відповідні адаптації чи модифікації навчального матеріалу (в розумних межах) відповідно до унікальних та конкретних освітніх потреб дитини з особливими освітніми потребами.
Оцінювання проміжних результатів. Моніторинг просування здобувача освіти в напрямі досягнення визначених для нього навчальних цілей здійснюється постійно. Поточні дані щодо його успішності, рівня засвоєння матеріалу та сформованості передбачених темою умінь і навичок, компетентностей мають використовуватись для планування подальшої роботи.

Рівень розуміння. На уроці учень має демонструвати точне розуміння суті завдань та способу їх виконання [10].

II. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА КОРЕКЦІЙНО РОЗВИТКОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ДИТИНИ З СИНДРОМОМ ДАУНА

2.1. Особливості розвитку дітей із синдромом Дауна

«Діти Сонця» - так лагідно називають хлопчиків і дівчаток із синдромом Дауна, надто чутливі, вразливі та відкриті навколишньому світу. Ці діти потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства для створення умов зростання та повноцінного життя. Як свідчить досвід багатьох країн світу, люди з синдромом Дауна стають повноцінними членами суспільства, діти можуть ходити до звичайних закладів освіти, дорослі - знаходити роботу та створювати сім'ю. Необхідно допомогти дитині з синдромом Дауна бути щасливою, усміхненою та знайти своє місце в житті.

«Синдром Дауна» - найбільш поширена з усіх відомих на сьогодні форма хромосомної патології. Близько 20% тяжких форм уражень центральної нервової системи пов'язано з генетичними порушеннями. Серед цих захворювань провідне місце займає «синдром Дауна», порушення інтелектуального розвитку поєднується зі своєрідною зовнішністю.

Уперше це генетичне порушення було описано в 1866 р. Джоном Ленгдоном Дауном під назвою «монголізм». Зустрічається ця патологія з частотою один випадок на 500-800 новонароджених незалежно від статі. У 1959 р. французький професор Лежен довів, що «синдром Дауна» пов'язаний з генетичними змінами, що обумовлені наявністю в людини зайвої хромосоми. Зазвичай в кожній клітині знаходиться 46 хромосом, половину яких ми отримуємо від матері, а половину - від батька. У людини із синдромом Дауна зайвою є хромосома у 21-й парі, в результаті вона має 47 хромосом. Однак синдром Дауна не можна вважати спадковим захворюванням, оскільки в даному випадку не відбувається передачі порушеного гена з покоління в покоління, а розлад виникає на рівні репродуктивного процесу. Синдром Дауна діагностують досить рано, практично з моменту народження дитини, тому з перших днів життя такої дитини необхідно оточити її увагою та піклуванням. На дитину із синдромом Дауна не слід дивитися, як на хвору, її потрібно сприймати - як особистість, оточуючи любов'ю і теплом.

Зустрічається мозаїчна форма синдрому Дауна, ця форма зустрічається у 2% дітей, для неї характерним є те, що в деяких тканинах організму дитини поряд з клітинами з нормальним набором хромосом знаходяться клітини з трисомією 21. За цієї форми у батьків дитини нормальний генотип. Мозаїчна форма синдрому Дауна в новонароджених дітей може проявлятися у незначному відставанні в розвитку. Підлітки за зовнішнім виглядом можуть бути схожими на дітей із синдромом Дауна, але гарно навчатися в школі (на рівні з однолітками).

Хто потрапляє у групу ризику народження дитини із синдромом Дауна? Насамперед це батьки, які вже мали дитину з синдромом Дауна. Також до цієї групи належать матері віком після 35-ти років і малолітні породіллі віком до 17 років. Загроза мати дитину із синдромом Дауна з віком зростає. Так, якщо вік

матері становить 25 років, то частота народження дітей з синдромом Дауна становить 1:1250, у віці 30-ти років цей показник уже 1:1000, після 35-ти 1:400, а після 40 років 1:100. Проте понад 80% дітей із синдромом Дауна народжують жінки молодше 35-ти років. Тривалі дослідження цієї проблеми виявили, що в окремих жінок, котрі мали дітей з синдромом Дауна, спостерігались порушення метаболізму вітамінів В-групи, особливо фолієвої кислоти.

Чи можна діагностувати синдром Дауна ще до народження дитини? Пренатальні аналізи (УЗД та аналіз крові на вміст певних метаболічних речовин) дають змогу визначити ймовірність синдрому Дауна у плода. Точнішим аналізом є амніоцентез або хоріонічні проби (роблять забір навколоплідних вод, генетичний матеріал в яких буде ідентичним генетичному матеріалу плода). Це аналізи з вищим відсотком достовірності. Однак під час проведення цих процедур завжди існує ризик інфікування або провокування раптового переривання вагітності. Тому лікарі призначають ці аналізи лише тоді, коли ймовірні ризики виправдані. Також родинам, у яких уже є діти з певними порушеннями, рекомендовано проконсультуватися з лікарем-генетиком, особливо при плануванні наступної вагітності [7].

Характерною особливістю дитини із синдромом Дауна є уповільнений психофізичний розвиток. Особливу проблему становлять труднощі з навчанням. Це означає, що вчитися їм складніше, ніж більшості дітей-однолітків. Характерні зовнішні ознаки синдрому Дауна, за якими можна поставити ймовірний діагноз відразу після народження дитини: у 90% «пласке» обличчя, потовщена шийна складка, розкосі очі, півмісяцева шкірна складка у внутрішньому куті ока. Дітям із синдромом Дауна притаманні:

- м'язова гіпотонія (зниження м'язового тону);
- підвищена рухливість суглобів;
- короткі та широкі кисті;
- деформовані вушні раковини;
- великий складчастий ніс;
- поперечна складка на долонях як універсальна ознака синдрому Дауна - може спостерігатися лише в 45% таких дітей;
- деформація грудної клітини;
- пігментні плями по краю райдужної оболонки очей (плями Брушфільда).

Також у дітей з синдромом Дауна можуть спостерігатися певні зміни з боку внутрішніх органів:

- поєднані, множинні, вроджені порушення серця, такі як деформація міжшлуночкової перегородки, міжпередсердної перегородки, аномалії великих судин, відкритий атріовентрикулярний канал;
- з боку дихальної системи - зупинки дихання уві сні через особливості будови ротоглотки;
- порушення зору (вроджена катаракта, глаукома, страбізм-косоокість), порушення слуху;
- захворювання щитовидної залози (природжений гіпотиреоз);

- патологія шлунково-кишкового тракту (стеноз кишечника, мегаколон, атрезія прямої кишки і ануса);
- порушення опорно-рухового апарату (дисплазія тазостегнових суглобів, одностороннє чи двостороннє відсутність одного ребра, клинодактілія (викривлення пальців), низький зріст, деформація грудної клітини);
- гіпоплазія (недорозвинення) нирок, гідроуретер, гідронефроз.

Проте, кінцевий діагноз синдрому Дауна, можна поставити лише після дослідження на каріотип (хромосомний набір) дитини.

Хворі з синдромом Дауна мають низький зріст, хриплий голос, розумову відсталість (типовий IQ між 30 і 50). Більшість чоловіків з синдромом Дауна безплідні, а 50% жінок з синдромом Дауна можуть мати дітей. Серед них 35-50% дітей, народжених від матерів з синдромом Дауна народжуються з синдромом Дауна або іншими порушеннями. Цікаво, що хворі синдромом Дауна рідше мають ракові пухлини. Мабуть, 21-а хромосома містить ген – «глушник пухлин», і наявність третьої копії гена забезпечує додатковий захист проти раку.

Встановлено, що якщо синдромом Дауна страждає один із однойцевих близнят, то неминуче хворий і інший, а у різнойцевих близнюків, як і взагалі у братів і сестер, ймовірність такого збігу значно нижча. Цей факт додатково свідчить на користь хромосомного походження хвороби. Однак синдром Дауна не можна вважати спадковим захворюванням, так як при ньому не відбувається передачі гена з покоління в покоління, а розлад виникає на рівні репродуктивного процесу.

Нетиповий розвиток немовлят із синдромом Дауна помітний з перших місяців їхнього життя. Насамперед помітні млявість і знижена активність дитини, порушений розвиток дрібної моторики, що пов'язано зі зниженням м'язового тону та характерною формою кисті. Специфічними є й інші види рухової діяльності. Деякі діти можуть почати ходити вже у два роки, а деякі лише на 4-му році після народження. Проте слід зазначити, що з розвитком ходьби діти із синдромом Дауна стають активніше, а їхня моторна діяльність покращується. Тому важливо, щоб з дитиною працював вчитель-реабітолог чи інструктор ЛФК. Також рекомендуються регулярні фізіотерапевтичні заняття. Сповільнене формування всіх рухових функцій викликає затримку розвитку психічних процесів. Структура психічного розвитку дітей із синдромом Дауна своєрідна: мовлення з'являється пізніше, ніж у дітей з типовим розвитком; часто ускладненим є розуміння зверненого мовлення; словниковий запас обмежений; часто виявляються дизартричні прояви та поліморфна дислалія.

Емоційна сфера дітей із синдромом Дауна залишається практично збереженою. Вони зазвичай лагідні, слухняні та доброзичливі. Можуть любити, бентежитись, ображатись, хоча іноді бувають дратівливими та впертими, проте це ймовірніше особистісна риса характеру дитини, ніж закономірна особливість цього порушення.

Більшість таких дітей проявляють інтерес до оточення й добре наслідують поведінку інших людей, що сприяє формуванню навичок самообслуговування та соціальної поведінки. Рівні навичок і умінь, яких можуть досягти діти з синдромом Дауна, дуже різні та визначаються генетичними чинниками, але їх можна значно покращити при правильній організації розв'язкової роботи. Діти з синдромом Дауна фіксують свою увагу на вибіркових особливостях зорового образу, віддають перевагу простим зображенням та уникають складних образотворчих конфігурацій. Помилки при відтворенні зорових образів пов'язані з особливостями їхньої уваги, а не з точністю сприйняття. Такі властивості можуть зберігатись упродовж усього життя, якщо дитині не надати кваліфіковану корекційну допомогу спеціального психолога. Діти із синдромом Дауна без спеціально організованого психолого-педагогічного впливу не навчаться самостійно роздивлятися малюнки та оточуючі предмети. Так, наприклад, під час оглядання малюнків із зображенням «нісенітниць» дітей треба постійно заохочувати та спонукати, оскільки, помітивши якусь одну безглуздість, вони не переходять до пошуку інших. У навчальній діяльності діти без стимулюючих запитань психолога не можуть виконати доступне для їхнього розуміння завдання. Однак унаслідок численних експериментів з'ясувалося, що діти з синдромом Дауна краще сприймають візуальні матеріали, ніж інформацію на слух[7].

На жаль, у більшості дітей із синдромом Дауна слух у тій чи іншій мірі ослаблений. Це не може не впливати на розвиток мовлення. Виникає необхідність у розвитку мовлення використовувати зорові «підказки» - жести, картки з картинками, читання. Крім того, дітям з синдромом Дауна часто важко виділяти те, що їм кажуть, на тлі шуму, всього звукового тла, яке вони чують у цей момент. Оскільки слух має вирішальне значення для оволодіння мовленням. Часто характерні труднощі сприйняття простору і часу, що викликає порушення орієнтації в оточуючому світі, також спостерігаються труднощі з інтеграцією відчуттів (одночасно слухати, дивитись і реагувати), їм складно в певний момент сприйняти сигнали більш ніж одного подразника.

Головною метою виховання та навчання дітей із синдромом Дауна є їх сімейно-соціальна адаптація. Позитивний результат дають групові розв'язкові заняття, під час яких відбуваються покращення соціальної пристосованості дитини та її розвиток. При правильно організованому догляді та спеціальному навчанні діти з синдромом Дауна опановують ті ж самі навички, що й діти з типовим розвитком, хоча і трохи пізніше.

Останні наукові дослідження спростовують більшість зроблених раніше висновків, зокрема, твердження, що діти із синдромом Дауна зазвичай мають значно виражене або глибоке відставання в розумовому розвитку. Згідно з даними сучасних досліджень, ступінь відставання більшості дітей з синдромом Дауна коливається в межах від легкого до середнього. Далеко не всі діти мають значно виражену затримку інтелектуального розвитку. Зарубіжні дослідження свідчать, що 20% дітей із синдромом Дауна мають легкі порушення розумового розвитку, 60% - помірні порушення, 20% - глибокі порушення розумового

розвитку. Отже, у дітей із синдромом Дауна інтелектуальні здібності можуть дуже відрізнятись. У 20% дітей із синдромом Дауна діагностуються аутистичні розлади, проявляється це відмовою від спілкування з оточуючими, повторюваними однотипними діями (наприклад, може крутитися або стрибати годинами), нападами агресії та прагненням до одноманітності. Якщо така поведінка є у дитини, потрібно звернутися за допомогою до психолога, пізніше - до психіатра.

З двох років, як правило, потрібно підключати спеціалістів, з трьох - займатися фізичним розвитком і координацією, з п'яти — працювати з пізнавальними функціями і готувати до школи. Важливо пам'ятати, що потрібно дотримуватися послідовності в розвитку дитини із синдромом Дауна, правильно визначати акценти на кожному з етапів, щоб ефективно використати час. І паралельно з усім цим дитину потрібно соціалізувати, багато розмовляти з нею, всюди брати її із собою, хвалити і заохочувати дитину за успіхи.

Незважаючи на відставання у розвитку, діти із синдромом Дауна мають потенційно сильні сторони:

- гарне зорове сприйняття і здібності до наочного навчання, увага до деталей;
- здатність вчитися на прикладі однолітків і дорослих, прагнення копіювати їхню поведінку;
- здатність навчатися за індивідуальним навчальним планом та під час практичних занять;
- мають творчі здібності;
- можуть досягають спортивних успіхів;
- успішно оволодівають навичками роботи на комп'ютері для задоволення своїх потреб;
- добре розвинена емоційна сфера.

Діти із синдромом Дауна успішно інтегруються до звичайних класів; однак їм зазвичай потрібні спеціальні модифікації в освітньому процесі. Успішність у навчанні в дітей із синдромом Дауна знижена, а опанувати окремі вміння їм може бути дуже складно. Труднощі в навчанні дуже різноманітні, а сам процес навчання має бути пристосований до окремих потреб учнів.

СЛІД ЗВЕРНУТИ УВАГУ	
Комунікаційні здібності	Затримка когнітивного розвитку (здатності розмірковувати й вирішувати проблеми) у дітей із синдромом Дауна може бути як легкою, так і тяжкою. Загальна сповільненість навчання є головною причиною тривалого й особливого розвитку використання мови й мовлення, що критично впливає на комунікативну сферу. У багатьох із цих дітей спостерігаються труднощі розуміння висловлювань інших людей, а також вираження власних думок (як усне, так і письмове).

Мовленнєві навички	<p>Діти із синдромом Дауна повільно навчаються вимовляти звуки, чимало які з них мають порушену вимову. Також деякі діти можуть правильно вимовляти окремі звуки в простих словах, але мати проблеми з їхнім вимовлянням у складних, довгих словах. Окремі звуки, що потребують складніших рухів і положень язика (наприклад, звуки [з] і [с]) і не вимовляються плавно, складні для таких малюків. Залежно від тяжкості цих проблем у дитини, одноліткам може бути складно зрозуміти її під час щоденного спілкування.</p> <p>У дітей із синдромом Дауна також може бути незвичайний голос (хрипкий або грубий). Він відрізняється через форму ротової порожнини, її невеликий простір. Якщо м'яке піднебіння перекривається неповністю, голос може бути дуже носовим. Часом артикуляційний апарат (рухи щелепи, губи, язик, м'яке піднебіння) функціонує не узгоджено.</p> <p>Якщо в дитини голос носовий, її має оглянути група спеціалістів (хірург-отоларинголог, спеціаліст з пластичної хірургії, логопед) та визначити необхідність операційного втручання чи інших заходів корекції.</p>
Мовні навички	<p>Опанування мови в дітей із синдромом Дауна зазвичай відбувається повільніше, ніж у їхніх однолітків з типовим розвитком. Вони із запізненням починають вимовляти перші слова і поєднувати їх у речення. Значна кількість граматичних помилок — теж характерна ознака. Розуміння мови також відстає. Із часом словниковий запас дитини із синдромом Дауна поповнюється, однак залишаються труднощі з розумінням і формулюванням більш складних речень. Також спостерігаються труднощі із соціально прийнятним мовленням і чітким, упорядкованим застосуванням мови.</p>

Стратегії навчання в інклюзивному класі

Дітям із синдромом Дауна часто нелегко пристосовуватися до суспільства, адаптуватися в ньому. Вони можуть бути безініціативні й інколи безпорадні в навчанні, менш соціально підготовлені. Їм складно зосереджувати увагу, ініціювати розмову чи спільну діяльність, інколи вони незрілі й стримані у стосунках. Особливі труднощі спостерігаються в підлітковому віці.

Поради педагогам

Навчання:

- Обговорюйте з дітьми план дій і самі дії до початку виконання: малюйте плани на дошці, в календарі, вішайте фотографії конкретної діяльності або план на окремий день. Так ви впорядкуєте структуру дій і їхню послідовність.
- Виділяйте більше часу на завершення виконання завдання.
- Допомагайте дитині встановити структуру гри й роботи.
- Розбивайте завдання на окремі послідовні невеликі частини.

- Уникайте абстрактної інформації, замініть її конкретною і візуальною.
- Фрази будуйте просто, чекайте відповіді від дитини. Використовуйте прості речення.

- Очікуйте від дитини належної поведінки.

Усі діти несуть відповідальність за свою поведінку.

1. Допомагайте дитині зосередитися на завданні, щоб ніщо не відвертало її увагу. Коли навчаєте нових навичок, наводьте конкретні приклади.

2. Частіше надавайте зворотний зв'язок (це має підтримувати навички дитини і переконувати в правильності виконання завдання).

3. Модифікуйте навчальні матеріали так, щоб вони компенсували слабкі сторони дитини.

4. Адаптуйте навчальне середовище, в якому учень буде застосовувати новий вивчений матеріал.

5. Коли формуєте складні навички, розбивайте урок на окремі етапи.

Будьте готові частіше повторювати вказівки/інформацію, ніж ви це робите для інших учнів класу[10].

2.2. Організація освітньої діяльності з дітьми, що мають синдром Дауна

«Скажи мені – і я забуду.

Покажи мені – і я запам'ятаю.

Дай доторкнутися – і я зрозумію»

Конфуцій

Основним дидактичним принципом у навчанні дітей з синдромом Дауна є залучення не одного, а різних органів чуття при сприйманні інформації. Насамперед необхідно забезпечити наочність, а для покращення результату навчання використовувати тактильні, слухові і кінестетичні відчуття. Наприклад, певний матеріал показати, озвучити, дати можливість доторкнутися (якщо це можливо).

Під час проведення уроків та корекційно-розвиткових занять педагогічні працівники повинні намагатися:

- шукати такі види завдань, які максимально стимулюють активність дитини;
- міняти види діяльності з метою відпочинку;
- здійснювати індивідуальний і диференційований підходи;
- робити опір на здібності, які більш розвинені;
- давати завдання з опором на зразки;
- проводити доступний інструктаж;
- розбивати завдання на кілька невеликих частин;
- повторювати декілька разів одні і ті ж вправи;
- всі досягнення, навіть самі незначні, відзначаємо похвалою;
- при спілкуванні використовуємо підбадьорливі коментарі, жести, заохочення;
- заняття проводимо виключно в ігровій формі;
- практикуємо не лише індивідуальні, але й фронтальні заняття, на яких надаємо можливість особливим діткам проявити свої можливості і знання.

Під час корекційно-розвиткових занять сідаємо навпроти дитини, щоб вона мала змогу бачити обличчя корекційного педагога, асистента учителя, мовлення має бути виразним, неквапливим, лаконічним, багатим на різні інтонації, чітко артикульованим. Свої прохання промовляємо коротко і зрозуміло, чекаємо декілька секунд, щоб дитина зрозуміла, що їй потрібно робити. Важливо пам'ятати, що під час уроків, занять діти з синдромом Дауна своєю поведінкою можуть продемонструвати бажання чи небажання виконувати який – небудь вид діяльності. Потрібно вміти допомогти дитині полегшити завдання або змінити вид діяльності. Рекомендується менше вживати слова «скажи», «повтори», оскільки тоді діти можуть взагалі відмовитися від спілкування.

Робота з дітьми, що мають особливі освітні потреби, здійснюється за допомогою таких методів: бесіда, переконання, розгляд проблемних ситуацій, сюжетно-рольові ігри, перегляд спеціально відібраних відео сюжетів, читання творів дитячої художньої літератури, розгляд картин та бесіда за змістом,

робота з індивідуальними картками, вправи з розвитку дрібної моторики, ігри з піском, використання алгоритмів в малюнках (як правильно мити руки, одягатися, користуватися носовою хустинкою та інше), дидактичні ігри, коригувальні вправи та вправи лікувальної гімнастики для стоп тощо. Корекційно-розвивальні заняття проводять корекційні педагоги, практичний психолог, вчитель-реабілітолог.

Загальні рекомендації щодо роботи з дітьми з особливими потребами

1. Варто створити для роботи спокійну атмосферу:

- міміка та пантоміміка (жести) відіграють важливу роль в установленні контактів;
- жести мають носити відкритий доброзичливий характер;
- не слід перехрещувати руки на грудях, ховати їх за спину або у кишені.

2. Варто намагатися налагодити доброзичливий, партнерський контакт:

- свою роботу треба починати з усмішки;
- ні в якому разі не можна настроюватись на почуття жалю або зверхності, тим паче нехтувати дитиною - ваше обличчя і жести вас видають.

3. Особливі діти мають своє психологічне життя:

- потрібно коректно увійти у внутрішній світ дитини;
- треба м'яко зацікавити дитину до взаємодії на уроці, або під час заняття;
- варто використовувати дидактичні ігри, роздатковий матеріал, мозаїку, конструктор та інше;
- у процесі гри доцільно включати елементи корекції, порушень мовлення;
- особлива дитина піддається впливу страхів більше, ніж здорова;
- варто повсякчас підбадьорювати дитину;
- слова «не вмієш», «злякався», «у тебе не вийде» потрібно виключити з розмови.

В організації освітнього процесу для дітей із синдромом Дауна корисно застосовувати підхід, що забезпечує безпомилкове навчання, суть якого полягає в попередженні можливих помилок дитини. Цей підхід допомагає дитині просуватися вперед з відчуттям успіху, вибудовуючи траєкторію, котра сприяє підвищенню компетентності та мотивації до засвоєння нових знань та вмінь. Термін безпомилкове навчання, означає, що педагог на кожному із кроків нового завдання за необхідності підводить (підштовхує) дитину до прийняття правильного рішення чи підказує, щоб вона правильно впоралася із завданням. Такий метод дозволяє досягти успіху шляхом наслідування і багаторазового повторення потрібних дій, а не шляхом спроб та помилок. Педагог чекає, надаючи дитині можливість виконати те, що вона може самостійно, але, якщо потрібно, пропонує свою підтримку, перш ніж вона зробить помилку. Крім того, варто пам'ятати, що складне завдання не сприяє розвитку дитини. Воно має бути адекватним, таким, яке дитина спроможна виконати.

Найважче завдання має два негативні наслідки:

1. Особисті відчуття дитини. Якщо вони будуть негативними, то невдача породжуватиме невдачу, і дитина не захоче робити повторну спробу.

2. Реакція дорослого на невдачу дитини.

Діти дуже чутливі і відчувають вашу реакцію розчарування чи незадоволення результатом. Більше того, вони сприймають це як незадоволення ними самими. Як наслідок, у дитини формується негативне ставлення до навчання у всіх його можливих варіантах, страх зробити помилку, страх невдачі. Завдяки цьому підходу у дитини з'являється можливість успішно впоратися з будь-яким завданням. Крім того, перебування дитини в ситуації успіху робить для нього заняття цікавим та захоплюючим. Дуже важливо розуміти, коли настав момент допомогти дитині, а коли потрібно зачекати, поки вона сама спробує впоратись із завданням, оскільки ціль навчання – формування самостійності й наполегливості в процесі пошуку варіантів рішення. Однак рівень складності завдання завжди повинен бути адекватним. Поступово можна завдання ускладнювати, в міру того як дитина зможе успішно його виконувати. Пріоритетним є емоційний стан дитини, її позитивне ставлення до занять. Якщо постійно дотримуватися принципу безпомилкового навчання у роботі з дітьми із синдромом Дауна, то з часом вони перестають боятися запропонованих нових завдань. Іншими словами можна сказати, що у них формується імунітет до страху перед новим.

2.3. Розвиток дрібної моторики

Ігри на розвиток дрібної моторики рук сприяють формуванню словесної мови дитини. А починається це, коли рухи пальців рук досягають достатньої точності. Встановлено, що у головному мозку людини центри, відповідальні за мову і рухи пальців рук, розташовані близько, тому мовні реакції знаходяться в прямій залежності від тренуваності пальців.

Умови ефективного розвитку дрібної моторики у дітей з синдромом Дауна.

Необхідно задіяти всі пальці обох рук. Рухи на стискання, розтягування і розслаблення повинні поєднуватися. Вправи повинні будуватися на використанні ізольованих рухів кожного пальця. Для успішного розвитку дрібної моторики важливо тренувати обидві руки. Важливо в іграх так само розвивати дрібні рухи пальців обох рук, а в побуті прагнути розподіляти різні дії між правою і лівою руками.

Значення ігор для розвитку дрібної моторики рук

Ігри та вправи на розвиток дрібної моторики є потужним засобом підтримки тонуусу і працездатності кори головного мозку, засобом взаємодії її з нижчими структурами. Одночасно у дітей поліпшується увага, пам'ять, слухове і зорове сприйняття, формується посидючість, ігрова та навчально-практична діяльність. Систематичні вправи допомагають також виробити навички самоконтролю та саморегуляції рухів рук не тільки під контролем зору, але і за участю дотику, тактильно-рухових відчуттів.

Для зміцнення і розвитку дитячої руки, координації рухів рекомендуються різні вправи і дії з предметами:

Для зміцнення і розвитку дитячої руки, координації рухів рекомендуються різні вправи і дії з предметами:

Шнурування. Можна купити вже готову «шнурівку», а можна її виготовити самому.

Застібання гудзиків, кнопок, липучок, змійки.

Викладання, перебирання каштанів, жолудів.

Відкручування і закручування кришок. Будуть потрібні горлечка і кришки від пластикових пляшок, коробка з-під взуття, клей.

Скручування стрічок.

Робота з гудзиками. Потрібно: гудзики, мильничка з відповідними отворами.

Ігри з прищіпками. Будуть потрібні прищіпки та картон, мисочки.

Вгадування на дотик предметів. (Гра «Чарівний мішечок»). Буде потрібен мішечок з різноманітними дрібними іграшками і предметами.

Перекичування олівця або ручки в долонях сприяє стимуляції біологічно активних точок, тонізує організм в цілому.

Аплікації з круп. Потрібно: картон, пластилін, клей, крупи, насіння, макаронні вироби тощо.

Ліплення з солоного тіста. Потрібно: солоне тісто (можна різнокольорове), качалка, різні формочки для видавлювання.

Обведення трафаретів.

Малювання на піску чи манці. Потрібно: плоска мисочка або таця, манка бо пісок.

Малювання пальчиками. Потрібно: папір, можна заготовку для розфарбовування, пальчикові фарби, вода, вологі серветки.

Вправи для розвитку дрібної моторики рук

«Знайди сюрприз»

Мета: розвиток дрібної моторики рук, координації рухів; навчання терпіння.

Матеріал: фантики (10—15 шт.), дрібні предмети (значки, гудзики й т. ін.), повітряна кукурудза, горіх.

Хід. Ведучий загортає значок у чотири-п'ять фантиків. Дитина має розгорнути всі фантики, обережно скласти їх і отримати приз. Дитині пропонують два-три «сюрпризи».

«Прищіпки в кошику»

Мета: розвиток дрібної моторики трьох основних пальців руки (великого, вказівного й середнього).

Матеріал: кошик із білизняними прищіпками. (Краї кошика не повинні бути занадто товстими. Кошик можна замінити плоскою фігуркою з товстого картону.)

Хід. Дитина ставить на стіл кошик із прищіпками. Ведучий бере прищіпку трьома пальцями, чіпляє її на край кошика й пропонує дитині повторити те, що він зробив. Після того як дитина це засвоїть, їй пропонують причепити всі прищіпки до краю кошика.

Можна ускладнити гру: чіпляти прищіпки на швидкість; чіпляти однією рукою, а відчіплювати іншою. Багаторазові повторення рухів стискання й розтискання із зусиллям служать відмінним тренуванням кінчиків пальців рук.

«Маленький аптекар»

Мета: розвиток дрібної моторики, уточнення рухів пальців рук, координації.

Матеріал: на маленькій таці — пінцет, чашка з намистинками та ємність із відсіками для них. Намистинок у чашці міститься рівно стільки, скільки є відсіків у ємності. Кожний відсік має бути пофарбований під кольори відповідних намистин. Спочатку можна використовувати більше намистинок.

Хід. Ведучий розповідає про роботу аптекарів, про те, як вони виготовляють різні ліки. Потім показує, як можна за допомогою пінцета перекладати намистини, і пропонує дітям власноруч заповнити відсіки намистинами. Коли ємність виявиться заповненою, намистини за допомогою пінцета перекладають назад.

Гру можна ускладнити, змінюючи розміри намистин і ємності відсіків. Однак варто врахувати, що гра досить складна й потребує від дитини крайньої концентрації уваги та внутрішнього контролю. Якщо в дитини намистина падає на тацю, вона завжди сама зможе виправити помилку. Гра вимагає великої точності в рухах. За кожну вдалу дію варто заохочувати дитину, хвалити її.

«Вишивальниці»

Мета: розвиток дрібної моторики, уточнення рухів пальців рук; концентрація уваги, розвиток координації.

Матеріал: на таці лежать аркуші картону з намальованими на них лініями. Є прості малюнки, є складніші. На лініях вибиті відрізки, по яких пройде голка з ниткою (у більш складних завданнях ці відрізки лише намічені крапками). Клубок вовняних ниток, 1—2 товсті кравецькі голки.

Хід. Ведучий розповідає про вишивальниць. Якщо є можливість, показує різні вишивки й пропонує дитині пограти у вишивання, пояснюючи, як

вишивають. Потім дитина бере голку та вставляє нитку у вушко голки. Спочатку в цьому їй допомагає дорослий. Пізніше вона робить це самостійно. Кінці нитки з'єднують і зав'язують вузлик. Потім дитина робить стібки на картонках з отворами (для полегшеного варіанта можна використовувати замість голки шнурок), просмикуючи голку то догори, то вниз.

Варто врахувати, що робота з голкою, особливо затягання нитки й зав'язування вузлика, є дуже складною для маленької дитини. Спочатку краще не просто показати, а проробити ці операції разом із нею, рука в руці, виявляючи терпіння, і точно впіймати момент, коли можна відпустити руку дитини й запропонувати їй діяти самостійно.

«Намисто»

Мета: розвиток дрібної моторики, координації; розрізнення предметів за формою і кольором; концентрація уваги.

Матеріал: нитки, гудзики різного розміру й різного кольору.

Хід. Ведучий пропонує дитині зробити намисто. Можна запропонувати зробити намисто за зразком, а гудзики підібрати за формою й кольором.

«Зашнуруй черевики»

Мета: засвоєння навички вдягання; розвиток дрібної моторики, координації рухів, орієнтування в просторі.

Матеріал: пара кросівок і шнурки.

Хід. Ведучий показує, як по-різному можна зашнурувати кросівки, і просить дитину зашнурувати так само другу кросівку. Необхідно спочатку зашнурувати кросівки разом із дитиною. У міру ускладнення завдання можна демонструвати готові зразки.

«Тир»

Мета: розвиток координації та швидкості рухів великих і дрібних м'язових груп; формування навичок різноманітного метання м'яча.

Матеріал: м'ячі, мішень (кільце або коробка), різні іграшки-мішені.

Хід. На відстані, до якої дитина може докинути м'яч, ставиться коробка або підвішується кільце. Дитина кілька разів намагається потрапити в ціль. Модифікований варіант: розставляються іграшки-мішені, які треба збити. За збиту іграшку або м'яч, що потрапив у коробку, ведучий видає фант (жетон). Виграє той, у кого виявиться більше фантів.

2.4. Розвиток рухової активності

Рухова активність у дитячому віці – необхідна умова формування основних структур і функцій організму. Рухи - один із постнатальних стимулів розвитку структури і функцій дитячого організму та розвитку резервних механізмів фізіологічних систем, що забезпечують надійність їх функціонування в різних умовах життя.

Стан моторики дитини є непрямим об'єктивним показником дозрівання різних відділів центральної нервової системи, яка забезпечує інтегративну діяльність мозку. При затримці дозрівання центральної нервової системи у дітей із особливостями психофізичного розвитку порушується формування

інтегративної діяльності мозку. Це проявляється як у недостатній сформованості більш складних форм довільних рухів, так і у наявності окремих вроджених рефлексорних рухових реакцій. Велике значення в корекції порушень фізичного розвитку і моторики, розвитку інтелектуальних можливостей дітей з особливостями психофізичного розвитку займають рухливі ігри. В іграх зустрічаються всі основні види рухів – ходьба, біг, стрибки, подолання перешкод, перенесення вантажів.

Перед тим як обрати вправи, необхідно:

- встановити конкретне корекційне завдання,
- враховувати вікові особливості дітей, фізичну підготовку;
- місце рухливої гри в режимі дня,
- послідовність у діяльності дитини,
- зовнішні умови (сезонність, стан погоди, температуру повітря, площу майданчика та його обладнання).

При доборі та проведенні ігор не слід забувати основного принципу – поступово переходити від найпростіших ігор з нескладними завданнями і зрозумілими рухами до складніших.

Особливу увагу під час організації рухової діяльності з дітьми слід звернути на:

1. Багато таких дітей мають вроджені порушення внутрішніх органів, які не завжди, але можуть зумовлювати деякі обмеження у фізичній активності. Тому знаючи про це, потрібно деяким дітям давати перерви та відпочинок під час виконання вправ.

2. Деякі вчені вважають, що більшість дітей мають пупкові кили. Хоч ця патологія у більшості випадків зникає сама по собі, рекомендується не займатись вправами на згинання ніг під прямим кутом.

3. Приблизно 10% особливих дітей можуть страждати від захворювання, яке має назву осьовий підвивих атланта (першого шийного хребця), який виникає внаслідок слабкості зв'язок. При форсованому згинанні і розгинанні шиї це може привести до того, що шийний відділ хребта стає особливо уразливим, внаслідок чого виникає його ураження, яке в більшості випадків закінчується паралічем кінцівок.

Інвентар. Дуже добре використовувати інвентар безпечного плану – надувні кульки, м'які м'ячі, реабілітаційні мати, дартс на липучках, скакалки.

Інвентар повинен бути кольоровий, яскравий. З даним інвентарем добре проводити ігри на розвиток пам'яті, мислення, вивчення та закріплення кольорів та вміння перенести набуті знання на інші предмети вимагають діяти гуртом, виконувати певні команди (правила, вказівки, інструкції). Непотрібно давати складних ігор, найкраще грати в прості, наприклад, лови, з одним правилом, ловити усіх з хусточками. Вони потребують багато повторювань простих речей, нагадувань, підказок, скерувань словом, або допомогою у виконанні завдання. Найважливіше – це створити атмосферу успіху, і не визначати переможців. Можуть перемагати всі, або кожен у чомусь іншому, що в результаті приведе до перемоги всіх. При підборі рухливих ігор потрібно

орієнтуватися на розвиток дітей, їх фізичну підготовленість, розділ програми, умови і можливості проведення гри.

Правила рухливих вправ пояснюються конкретно і виразно, розкриваючи найголовніше. У ході гри пояснення доповнюються деякими деталями. Кожна гра починається за умовним сигналом або командою вихователя. Гру закінчують тільки у тому випадку, коли більшість дітей припускаються грубих помилок і потребують додаткового пояснення правил. Рухливі ігри дозволяють коригувати порушення просторової орієнтації, координацію, рівновагу. Важливе значення для розвитку моторики рук мають ігри з дрібними предметами (малими м'ячами, естафетними паличками), які сприяють підвищенню тактильної чутливості, покращують рухи рук пальців, розвивають дрібну моторику, силу, спритність.

Ігри - заняття для розвитку стабільності та спритності у дітей Сонця

Заняття з сипучими матеріалами

Цими видами діяльності можна займатися сидячи або стоячи, причому важливо те, що руки при цьому не опущені вниз і не допомагають збереженню рівноваги, а підняті і здійснюють певні дії. Під час таких занять дитина пристосовується до ваги сипучого матеріалу на лопатці або совку і вчиться зберігати рівновагу. Кисті його зміцнюються. Приклади сипучих матеріалів: пісок, сніг або сухі матеріали в відерці або коробці, наприклад, сухі боби, макарони або кукурудзяні зерна.

Гра «Наповни відерце піском»

Мета: вчити зберігати рівновагу, вчити пристосуватися до ваги сипучого матеріалу, розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати м'язи кистей і пальців рук.

Матеріал: пісок, відерце і совочок

1. Граючи з піском, добре використовувати маленькі коновки.
2. Починайте з маленьких кошиків, граючи сидячи.
3. Переходьте до великих совків з довгими ручками, щоб ваша дитина могла рити пісок стоячи.

Ігри з молотком

Б'ючи по предметам іграшковим молотком, дитина розвиває точність рухів рук, набуває стабільність корпусу і плечей. Існують різні іграшки подібного типу.

Гра «Молоточок тук-тук-тук»

Мета: розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів.

Матеріал: молоточок, музична іграшка для ігор з дитячим молоточком.

Ігри з водою

Де б дитина не займалася переливанням води: в ванній кімнаті, в спеціально обладнаному для гри з водою його тіло продовжує розвивати здатність утримувати стабільну позу, а руки звикають контролювати рухи, необхідні для наливання води. Зрештою, малюк починає здійснювати всі

потрібні дії, які не проливаючи воду. Навчання цьому вмінню починається з вправ для малюків, і далі, в міру дорослішання дитини, завдання ускладнюються.

Гра «Готуємося до чаювання»

Мета: розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати рухами передпліччя, активізувати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів. Матеріал й устаткування: тазик з водою, фартушок, ляльковий чайний сервіз.

Граючи в колективі, дитина з синдромом Дауна діє по наслідуванню і набуває необхідні знання та вміння.

Навички гри з м'ячем

Підстрибуючи, кидаючи і ловлячи м'яч, дитина використовує стабільність корпусу як основу для рухів рук. Гра в м'яч важче, ніж інші види діяльності, оскільки тут є рухомий предмет - м'яч. Навчитися ловити м'яч дитині з синдромом Дауна нелегко. Треба спланувати рухи плечей, передпліч і кистей, щоб м'яч опинився в потрібному місці в потрібний час.

Для успішного засвоєння цієї навички рекомендується наступна послідовність дій:

- Сидячи на підлозі, треба катати великий м'яч вперед і назад. Багатьом дітям легше починати з куль, а не з м'ячів, коли вони вчаться ловити і кидати. Кулі рухаються повільніше, і у дитини більше часу, щоб встигнути скоординувати рухи.

- Починати треба тихенько штовхати кулю один одному, сидячи або стоячи, в залежності від здатності дитини зберігати рівновагу.

Гра «Лови м'яч»

Мета: вчити дитину ловити і кидати м'яч, розвивати стабільність корпусу і плечей, активізувати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів, вчити координувати рухи.

Матеріал й устаткування: великий надувний м'яч.

Коли дитина навчиться легко ловити кулю, переходите до м'якого м'ячу середніх розмірів з шорсткою поверхнею. У деяких м'ячів бувають спеціальні канавки, щоб дітям було легше їх хапати. Відійдіть на кілька метрів і обережно кидайте один одному м'яч.

Гра «Підмели»

Мета: розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати рухами передпліччя, активізувати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів.

Матеріал й устаткування: віник I гра «Прибирання»

Мета: розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати рухами передпліччя, активізувати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів.

Матеріал й устаткування: віник, совок.

Гра: «Збери сніг в відерце»

Мета: розвивати стабільність корпусу і плечей, зміцнювати рухами передпліччя, активізувати м'язи кистей і пальців рук, розвивати точність рухів.

Матеріал й устаткування: дитяча лопатка з довгою ручкою.

Вправи з піском

«Пісочна терапія» — одна з тих технік, що дозволяє розкрити індивідуальність кожної дитини, розв'язати її психологічні проблеми, розвинути здатність усвідомити свої бажання і знаходити можливість їх реалізації.

Ігри на піску – одна з форм природної діяльності дитини. Їх можна використовувати під час проведення коригувальних, розвивальних і навчальних занять. Вони стабілізують емоційний стан дитини, розвивають тактильну чутливість і дрібну моторику, навчають дитину прислухатися до власних відчуттів, аналізувати результати дослідів. Ці ігри сприяють розвитку мовлення, уваги, пам'яті та є відмінним засобом для профілактики та корекції.

Ігри з піском дають дитині відчуття себе впевненою і вмілою: вона створює нове, не боїться ламати старе і щось змінювати. У пісочниці створено оптимальні умови для розвитку творчого потенціалу дитини, активізації її просторової уяви, образно-логічного мислення, тренування дрібної моторики рук. У процесі колективних ігор дитина усвідомлює морально-етичні норми, у неї формується гармонійний образ світу.

Якщо у дитячому пісочному господарстві все спокійно, то й на душі у дитини спокій і гармонія.

Організуючи ігри з піском слід дотримуватися таких правил:

- максимально заохочувати творчий підхід і фантазію;
- повністю виключати негативну оцінку як дій дітей, так і результатів їхньої діяльності.

Дуже цікавий вид роботи для дітей – малювання на піску та малювання кольоровим піском. Малювання сприяє гармонійному розвитку дитини та формування таких базових якостей особистості, як самостійність та креативність. Воно сприяє розвитку дрібної моторики, а як наслідок – розвиток мовлення і розумових здібностей. У дітей розвивається координація рухів. Дитячі пальчики стають більш сильними, спритними, вмілими. Також малювання сприяє розвитку уваги, пам'яті, зосередженості. У творчому процесі дитина навчається розрізняти кольори та їх відтінки, у неї формується поняття

про форму, величину, кількість. Через малювання дитина пізнає навколишній світ по-новому, запам'ятовує його і вчиться його любити. Ще не вміючи виражати свої емоції словами, дитина чудово «розповідає» про них фарбами. Багата фантазія, ініціативність, уміння приймати рішення, самостійність у їх втіленні, посидючість, зосередженість активно формуються під час малювання і в майбутньому обов'язково знадобляться дитині.

Малювати на піску можна пальчиками, камінчиком чи будь-яким іншим придатним

для цього предметом. Але найдоцільніше малювати пальчиками.

Таке заняття дуже подобається дітям малювання пальчиками на піску є корисним для дітей будь-якого віку: у них розвивається дрібна моторика, гнучкість та чутливість пальців. У процесі малювання на піску дитина розслаблюється, у них проходять страхи, комплекси. Розвивається впевненість у собі. Адже на піску дитина може намалювати все, що завгодно. А невдалий малюнок дуже легко виправити, розрівнявши поверхню піску і продовжуючи малювати доти, доки не отримаєш задумане.

Малювати можна не лише на поверхні піску, а й самим піском. Для цього промитий пісок слід профарбувати у різні кольори і просушити. Пісок різного кольору треба зберігати у спеціальних ємностях. Для того, щоб малювати кольоровим піском. Діти мають оволодіти певними прийомами, докласти розумових і фізичних зусиль. Малюків цікавить процес, їм подобається сліди, які залишає кольоровий пісок на папері. Дітей старшого дошкільного віку більше цікавить результат. Коли діти струшують безформенну купку піску з аркуша паперу і бачать результат – зображення певного предмета, рослини, пташки чи тварини, у них з'являється мотивація для подальшої творчості. Дітям подобається виконувати колективні зображення на різні теми, зокрема на морські. Фарбами за допомогою своїх долоньок діти малюють риб та медуз, а піском – морське дно, на якому можна розмістити справжні мушлі.

Заняття з піском поліпшують емоційний стан дітей: гіперактивних пісок врівноважує, скутих – розслаблює, тривожних – заспокоює, агресивних – втихомирює.

Пісок, як природний матеріал наділений унікальними властивостями і здатний викликати образи певного характеру, які мають терапевтичний вплив на психіку дитину.

Пісочна терапія має на меті творче самовираження людини. Цей психотерапевтичний метод спрямований на розв'язання особистісних проблем через роботу з образами особистого і колективного підсвідомого. Робота з образами у пісочній терапії сприяє самопізнанню, особистісному зростанню, розкриттю творчих ресурсів. Під час ігор з піском діти:

- отримують велике емоційне задоволення;
- удосконалюють координацію рухів, дрібну моторику, орієнтацію у просторі;
- проявляють вербальну і невербальну активність, допитливість у пошуково-дослідницькій діяльності;
- формують навички позитивної комунікації;
- розвивають сенсорно - перцептивні здібності, зокрема тактильно - кінестетичну чутливість.

Для результативної роботи з дітьми пісочниця має бути відповідно обладнана. Для занять з дітьми використовується дерев'яний ящик, який пофарбований у синій або блакитний колір. Дно символізує воду, бортики — небо. Пісок має бути жовтого або світло-коричневого кольору.

Набір ігрових матеріалів для ігор з піском містить:

- лопатки, широкі щіточки, сито, воронки;
- різноманітні пластикові пасочки різної величини – геометричної форми, у формі тварин, транспортних засобів, людей;
- мініатюрні іграшки висотою 5-8 см;
- іграшки з «кіндер-сюрпризів»;
- набори іграшкового посуду та меблів;
- різноманітні будівлі.

Під час першого ознайомлювального заняття педагог повинен познайомити дітей зі своєю іграшкою Піщинкою. Ця іграшка повинна мати привабливий естетичний вигляд і використовується лише під час роботи з піском. За допомогою цієї іграшки педагог знайомить дітей з правилами погодження з піском:

- не можна викидати пісок з пісочниці;
- не можна кидати пісок в інших або брати його до рота;
- після гри всі іграшки слід прибрати та обов'язково помити руки.

Під час проведення ігор треба звертати увагу дітей на зміну тактильних відчуттів, спонукаючи їх до висловлювань, порівнянь. Спочатку треба показувати рухи у піску, потім діти повторюють їх. Малюки виконують рухи разом з дорослими – «рука в руці», а старші дошкільники можуть запропонувати свої варіанти гри. Педагог слідкує за реакцією дітей під час маніпуляцій з мокрим та сухим піском. Якщо у дитини виникають неприємні відчуття від мокрого піску, педагог зазвичай не наполягає на продовженні гри і припиняє її.

Піщинка запрошує дітей до себе у гості, в пісочницю. Діти уважно розглядають саму пісочницю: її форму, колір, матеріал, з якого вона виготовлена. Піщинка пояснює дітям де у пісочниці символічні небо, вода і земля. Щоб діти краще запам'ятовували правила погодження у пісочниці можна запропонувати дітям з допомогою дорослого символічно зобразити ці правила на аркуші паперу. Потім можна розмістити їх поряд з пісочницею.

Гри із сухим піском

Вправа «Піщаний дощ»

Мета: вчити регулювати м'язову напругу та розслаблення; ознайомлювати з властивостями сухого піску.

Хід вправи. Педагог розповідає від імені Піщинки: «У моїй країні може йти незвичайний піщаний дощ та дути піщаний вітер. Це дуже приємно. Подивіться, як це відбувається. Ви самі можете влаштувати такий дощ та вітер». Діти повільно, а потім швидко сиплють пісок із свого кулачка у пісочницю, на долоню дорослого, на свої долоньки.

Піщанка пропонує кожній дитині закрити очі та покласти долоньку на пісок, розставляючи пальці. Дорослий сипле пісок на якийсь пальчик, а дитина називає цей пальчик. Потім вони міняються ролями.

Вправа «Незвичні сліди»

Мета: розвивати тактильні відчуття, уяву.

Хід вправи. Педагог пропонує дітям вправи імітаційного характеру, що залишають слід на піску, скажімо:

- «Ідуть ведмежата» — дитина кулачками та долонями із силою натискає на пісок;

- «Стрибають зайці» — кінчиками пальців дитина вдаряє по поверхні піску, рухаючись у різних напрямках;

- «Повзуть змії» — дитина розслабленими або напруженими пальцями рук залишає хвилястий слід у різних напрямках;

- «Біжать жучки, павучки» — дитина рухає всіма пальцями. Імітуючи рухи комах (можна повністю занурити руки в пісок, руки зустрічаються – «жучки вітаються»);

- «Крокозябла» — діти роблять на піску різноманітні відбитки, вигадуючи назви для фантастичних тварин, які залишили ці сліди.

Вправа «Візерунки на піску»

Мета: закріпити знання про сенсорні еталони та закономірності.

Хід вправи. Педагог пальцем, ребром долоні, щіточкою у верхній частині пісочниці малює різні знайомі дітям геометричні фігури, прості чи складні візерунки – прямі та хвилясті доріжки, парканчики, східці тощо – і пропонує дитині намалювати такий самий візерунок внизу пісочниці, або продовжити візерунок дорослого. Як варіант педагог може малювати на дошці певний візерунок і пропонувати намалювати його на піску.

Візерунки на піску діти можуть створювати, викладаючи у заданій чи задуманій послідовності певні предмети, скажімо, камінці, жолуді, великі гудзики.

Педагог звертається до кожної дитини від імені Піщинки: «Сьогодні ми з тобою прикрашатимемо наш пісочний будинок. Поглянь. Які візерунки на піску можна намалювати. Намалюй так, як я. вигадай свій візерунок, малюнок. У верхній частині візерунок має складатися з кілець, а внизу – з трикутників».

Ігри із мокрим піском

Зміст вправ на ознайомлення з мокрим піском аналогічний змісту роботи із сухим піском.

Умови організації ігрових вправ з мокрим піском:

- у дітей не повинно бути порізів на руках, захворювань шкіри;
- діти повинні мати фартухи з клейонки;
- вода, яку використовують для зволоження піску має бути теплою;
- поряд із пісочницею мають бути джерело чистої води та серветки.

Бажано, щоб дитина вже знала властивості сухого піску та ігор з ним.

Вправа «У пісочній країні ідуть дощі»

Мета: вчити регулювати м'язову напругу та розслаблення; ознайомлювати з властивостями мокрого піску.

Хід вправи. Педагог розповідає від імені Піщинки: «У нашій пісочній країні іноді ідуть дощі, з'являються річки та озера. Хочете подивитися, як це відбувається?»

Педагог ділить пісок у пісочниці на дві частини і показує способи зволоження піску:

- «Струмочок тече» — педагог ллє воду на одну частину піску тонкою цівочкою;
- «Дощик мрячить» — іншу частину піску педагог зволожує через розсіювач.

Педагог звертає увагу дітей на те, що змінився колір та запах мокрого піску. Потім діти самостійно зволожують пісок. Води для зволоження має бути стільки, щоб жодна дитина не залила пісок.

Педагог звертається до дітей від імені Піщинки: «Давайте привітаємося з мокрим піском. З ним ви можете пограти у дивовижні ігри. Ви перетворитися на чарівників – будівників».

Далі проводяться вправи аналогічні тим, які проводили із сухим піском: «Незвичайні сліди»

Ігрова вправа «Відбитки»

Мета: розвивати тактильні відчуття, довільну поведінку та коментоване мовлення; вчити класифікувати та групувати предмети за різними ознаками.

Хід вправи. Відбитки, як барельєфні, так і горельєфні, на мокрому піску робимо за допомогою пасочок. Використовуються пасочки у формі тварин, транспортних засобів, різних за величиною геометричних фігур. Педагог та дитина по черзі роблять відбитки на мокрому піску. Потім дитина за словесним сигналом або за планом дорослого виготовляє серію відбитків, коментуючи свою роботу.

У таких іграх можна використовувати завдання на класифікацію предметів, наприклад: лише геометричні фігури, лише тварини.

Ігрова вправа «Хто до нас приходив?»

Мета: розвивати здорове та тактильне сприйняття.

Хід вправи. Педагог від імені Піщинки звертається до дитини: «До мене в гості приходили мешканці пісочної країни. А я у цей час сама була на гостинах. Допоможіть дізнатися, хто був у мене в гостях».

Педагог пропонує дитині відвернутися, а сам у цей час робить барельєфні чи горельєфні відтиски за допомогою пасочок у формі різних тварин. Після цього дитина відгадує тварину, яка приходила в гості.

Потім дитина і педагог міняються ролями.

Ігри на піску – одна з форм природної діяльності дитини. Їх можна використовувати під час проведення коригувальних, розвивальних і навчальних занять. Вони стабілізують емоційний стан дитини, розвивають тактильну чутливість і дрібну моторику, навчають дитину прислухатися до власних відчуттів, аналізувати результати дослідів. Ці ігри сприяють розвитку мовлення, уваги, пам'яті та є відмінним засобом для профілактики та корекції.

2.5. Розвиток мови у дітей з синдромом Дауна

У дітей з синдромом Дауна прояви порушень інтелекту значно варіюються. Все залежить від індивідуальних особливостей, уроджених чинників, а також від того, коли було розпочато навчання за спеціальною методикою. Мова дітей з синдромом Дауна залежить від успішності навчання та доцільності обраної методики, а також від педагога та участі батьків. В даний час розроблено безліч різних методик, що дозволяють розвивати і навчати дітей з синдромом Дауна. Однак весь цей процес досить важкий і займає багато часу, на відміну від засвоєння таких же умінь звичайними дітьми. Стосується це в тому числі й мови. Чим раніше були розпочаті заняття з малюком, тим більша ймовірність, що навчання виявиться успішним. Мова дітей з синдромом Дауна поступово коректується постійними заняттями.

Розвиток та освоєння мови дітей з синдромом Дауна

Основа принципу навчання - це задіяння різних каналів сприйняття, а значить, різних органів чуття. Спочатку забезпечується наочність навчання, потім підключаються слух, дотик і мова. Процес засвоєння отриманих знань проходить повільно, тому доцільна розбивка завдань на кілька невеликих частин. Всі досягнення дитини, навіть самі незначні, відзначаються похвалою.

Мова у дітей з синдромом Дауна з'являється досить пізно і залишається не до кінця розвиненою протягом життя. Розуміння мови при цьому недостатнє, а словниковий запас досить бідний, дуже часто зустрічаються звуковимови у вигляді дислалії і дизартрії. У хворих дітей особливо виділяється відставання в розвитку мови і моторики, але у віці трьох років зазвичай дітки стають активнішими, оскільки починають самостійно пересуватися. Саме на цьому етапі розвиток мови дітей з синдромом Дауна прогресує, з її допомогою починає проявлятися любов до батьків. Однак відбувається це з великими труднощами, адже мовні порушення пов'язані не тільки з інтелектуальними особливостями, але і з порушеннями слуху.

Проведення корекційно-розвиткових занять з розвитку мовлення

Заняття проводяться виключно в ігровій формі з використанням специфічних прийомів, спрямованих на мобілізацію мовної активності та уваги. Під час планування занять варто враховувати, що мовленнєвий розвиток у дітей з синдромом Дауна йде повільними темпами, тому необхідно безліч повторень одних і тих же вправ. Правильні заняття завжди викликають у дітей інтерес, що допомагає їм якісно засвоїти отримані навички та знання. Існують деякі особливості при проведенні занять. На початку кожного заняття використовується дидактична гра, що стимулює мовну діяльність. Граматичний і лексичний матеріал повторюється і на заняттях, і в різних видах діяльності. Завдання, які підбираються з урахуванням тематики, значно підвищують результативність. Заклучна частина кожного заняття повинна включати гру на розвиток пам'яті, слуху та уваги. Всі ігри стимулюють розвиток мовлення дітей з синдромом Дауна, подобаються діткам, дозволяють ознайомитися з оточенням, викликають почуття суперництва і сприяють підвищенню зацікавленості до проведених занять. Діти, які в дошкільному віці успішно

пройшли навчання, часто досягають хороших результатів і цілком можуть навчатися в інклюзивних класах будь-який з середніх шкіл.

Вправи для розвитку мовного дихання

Вправа «Кулька»

Цю вправу бажано робити спочатку лежачи (щоб дитина повністю розслабилася), а потім сидячи чи стоячи. Вдих через злегка відкритий рот (живіт надувається, як кулька, плечі не піднімати). Видих через вільно відкритий рот, неначе кулька повільно здувається. Рух живота контролюється рукою. Цю ж вправу повторити з подовженим видихом на звуки (А, О, У, И). Видих під час вимови цих звуків повинен бути спокійним і безперервним.

Вправа «Нюхаємо квіточку»

Навички правильного вдиху і видиху добре відпрацьовувати на таких вправах: дати дитині понюхати квітку, духи, фрукти.

Вправа «Усі мовчать»

Зробити вдих, а видихнути на звук “з”, доторкнувшись вказівним пальцем до губ, неначе попросити тиші.

Вправа «Де дзвенить комарик?»

Дитина, сидячи на стільці, одночасно з поворотом тулуба праворуч-ліворуч робить довгий видих на звук з-з-з-з.

Вправа «Кораблик»

Налийте в миску води, покладіть на воду паперовий кораблик, і запропонуєте дитині «допомогти» кораблику переплисти на іншу сторону миски. Дитина робить вдих носом, а на видиху вимовляє «пф» і дує при цьому на кораблик. Чим дужчий повітряний струмінь, тим далі попливе кораблик.

III. Методики навчання дітей з синдромом Дауна

Існує велика кількість методик, що дають змогу ефективно навчати та розвивати дітей з особливими освітніми потребами. Але цей процес важчий і триваліший, ніж засвоєння аналогічних умінь і знань звичайною дитиною.

3.1. Методика Нумікон

Нумікон - це програма для формування математичних навичок у дітей, де використовується мультисенсорний підхід та застосовуються спеціальні набори наочно-практичного матеріалу. Дана програма була розроблена в Англії в 1996 – 1998 рр.. Вона зорієнтована на дітей, котрим важко засвоювати математику. Використання

програми Нумікон дає можливість задіяти сильні сторони маленьких дітей та їх здатність

навчатися практично, навчатися спостерігаючи, тобто запам'ятовувати, а потім впізнавати стандартизовані зразки чи шаблони при наступних представленнях.

У Нуміконі числа від 1 до 10 представлені пластмасовими формами-шаблонами різного кольору, завдяки чому стають доступними для зорового та тактильного сприйняття.

Форми Нумікону влаштовані так, щоб діти могли маніпулювати ними,

вчитися розпізнавати паттерни і співвідносити їх з відповідними числами.

Автори цієї програми переконані, що важливо використовувати в цьому процесі якомога більше каналів чуттєвого сприйняття дитини – слух, зір, дотик, а також підключати рух та мовлення.

За допомогою деталей Нумікону можна наочно продемонструвати основні властивості натуральних чисел:

- Кожне наступне число на один більше, від попереднього.
- Різниця між парними та непарними числами.

Етапи роботи з Нуміконом

Початковий етап – сенсорний етап (накопичення досвіду і сенсорне насичення).

Мета: сформувати візуальне та тактильне уявлення про Форми-образи, деталі Нумікону.

Початковий етап знайомства з Нуміконом передбачає, що діти маніпулюють та граються з деталями Нумікону: дивляться на них, крутять в руках, одягають на пальчики, виловлюють сачком із води; використовують в

сюжетних іграх; нанизують Форми Нумікону чи кілочки на шнурок у вигляді намиста; фарбують і відзеркалюють на папері; видавлюють на пластиліні.

Все це потрібно для того, щоб діти якомога більше розглядали і брали в руки деталі Нумікону і таким чином запам'ятовували їх візуально й тактильно.

II етап – характеристика Форм

Діти дізнаються, що деталі мають різний колір та розмір, що в кожній Формі є різна кількість отворів. Деталі можна описувати такими словами, як «червона», «синя», «велика», «маленька», «найменша». Можна називати їх словами «три», «п'ять», «сім» і т.д. Проте на цьому етапі не пропонуємо дітям перераховувати кількість отворів у кожній формі. Всі деталі сприймаються цілісно, глобально. А слова «три», «п'ять», «сім» - поки що тільки імена (назви) жовтої, червоної та рожевої форм відповідно.

Коли діти розпочинають конструювати з Форм Нумікону різноманітні площинні зображення (доріжки, будиночки, машини, тварин) за зразком чи по схемі, накладають деталі на білу дошку, намагаються скласти одну велику форму з двох і більше менших Форм. На даному етапі діти ознайомлюються з новою властивістю – Форми можна зістикувати, розташовувати поруч.

III етап – Форма - цифра – число

Пропонуємо дітям порівнювати Форми за розміром і викладати їх в ряд від найменшої до найбільшої. Одночасно діти ознайомлюються з цифрами та працюють з числовим рядом. Діти вчаться знаходити відповідність між цифрами та Формами Нумікону, спираючись на їх цілісне сприйняття, без перерахування отворів.

IV етап – Лічба

V етап – Арифметичний

3.2. Методика Глена Домана

Однією з популярних методик раннього розвитку на сьогодні є методика Глена Домана. Не звернути на неї увагу неможливо, тому що обіцянки автора цієї методики ваблять вихователів і батьків величезними перспективами успішного майбутнього для малюка.

Методика Домана включає в себе серйозний набір фізичних вправ та інтелектуальних тренажерів, які треба регулярно виконувати. Доман є одним із авторів теорії, в якій встановлений прямий зв'язок між фізичним розвитком та інтелектуальним. Він стверджує, що займаючись фізичними вправами з дитиною, дорослі тим самим стимулюють розвиток інтелекту і, відповідно, чим кращим є фізичний розвиток, тим вищий інтелектуальний рівень дітей.

Орієнтуючись на те, що малюки, перш за все, починають сприймати інформацію за допомогою зорових і слухових аналізаторів, Доман поклав в основу своєї розробки саме ці принципи. За цією методикою варто демонструвати малечі на окремих карточках слова, що є конкретними і мають для дітей особливий сенс: мама, тато, дід, кіт (тобто починаємо з найпростіших

слів). Потім вправи дещо ускладнюються: демонстровані слова діляться на різні категорії (продукти харчування, звірі, птахи, овочі, фрукти і т. д.) і вже спрямовані на розвиток логічного мислення дитини. Слова на картках мають бути написані великими червоними буквами. На одній картці – одне слово. Таким чином у дитини починає формуватися взаємозв'язок між зоровим сприйняттям і словом що, на думку Домана, забезпечує плавний перехід до читання.

Опираючись на розумове навантаження, слід не забувати і про фізичний розвиток, для якого Доман рекомендує проводити гімнастику, динамічні фізичні вправи та музичні розминки. Чим більше і різноманітніше дитина рухається, тим краще протікає її фізичний розвиток. А це в певній мірі впливає на розумові здібності, оскільки ці процеси взаємопов'язані.

Правила використання методики Домана:

1. Починайте якомога раніше

Ідеї Глена Домана засновані на твердженні, що вирішальним періодом у розвитку дитини є вік від народження до 6 років. Саме в цей час батьки повинні встигнути закласти основні знання і навички. У майбутньому їх можна або інтенсивно розвивати, або ігнорувати (і тоді вони начебто засинають).

2. Правильно вибирайте час

Проводьте заняття з дитиною тільки тоді, коли вона почувається ситою і повною сил. Вас обох ніщо не повинно відволікати від уроку. Дуже важливо, щоб заняття не перетворювалися з гри в рутину і несли максимально позитивний заряд. Радісний настрій при вивченні чогось нового сприяє кращому запам'ятовуванню інформації та засвоєнню знань.

3. Поважайте дитину

Щира віра в силу дитини і повага до неї додадуть малюкові впевненості. Створіть довірливу і доброзичливу атмосферу, в якій навчання матиме найбільший ефект.

4. Умійте вчасно зупинитися

Не слід забувати про почуття міри : закінчуйте заняття до того, як дитина встигне втомитися.

5. Плануйте свої заняття

Методика Глена Домана принесе користь, якщо навчання буде систематичним і послідовним.

6. Ніяких тестів або іспитів

7. Створіть навчальну атмосферу

Дитині дуже складно концентруватися на будь-чому тривалий час. Тому заняття за методикою Домана зазвичай короткі, але під час їх проведення ніщо

не повинно відволікати дитину. По можливості приборіть усі звукові, зорові та тактильні подразники, які не стосуються заняття.

8. Адаптуйте свій підхід до навчання. Навіть перевірену досвідом методику потрібно оптимізувати залежно від характеру і потреб дитини.

Недоліки методики Домана:

- Пасивне сприйняття інформації дитиною.
- Відсутність зв'язку з іншими дітьми у групі.
- Трудомістка техніка для дорослих: величезна кількість карток, значний час, витрати.
- Немає мовленнєвої практики.
- Дитина не навчається аналізувати та упорядковувати інформацію.

Як свідчать дослідження Г.Домана, дитина запам'ятовує певне слово, побачивши і почувши його 12—15 разів. Для цього рекомендується писати слова на смужках щільного паперу розміром 10—15 см червоними прописними буквами заввишки 7,5 см, оскільки великі букви максимально прості для зору, а червоний колір здатний привернути увагу дитини. Поступово можна переходити на чорні букви меншого розміру.

Протягом 5—6 днів дитині показують набори слів (по п'ять у кожному), починаючи з одного набору і поступово збільшуючи їх кількість до п'яти. Кожний із них показують дитині тричі на день протягом 5 днів, кожне слово — до 1 секунди. За день проводять 15 занять тривалістю 5—7 секунд, з інтервалом не менше півгодини. Далі у кожному наборі щодня замінюють одне слово на нове.

3.3. Методика «Persona Dolls»

Методика «Persona Dolls»- дозволяє ефективно і весело вирішувати питання дискримінації, збагачувати словниковий запас і займатися питаннями рівноправності. Ляльки та їх історії розвивають у дітей емпатію, можливість оцінити глузування, причіпки, знущання, біль несправедливого ставлення, а також фізичне насильство.

Мета методики – навчити дітей відстоювати себе, якщо вони бачать несправедливе або упереджене ставлення.

Методика передбачає проведення систематичних занять із дітьми з використанням «ростових» ляльок з індивідуальними особливостями: стать, колір шкіри, розмір, колір волосся, фізичні обмеження та інше. Як правило, вона 70 см заввишки. Кожна лялька має свою життєву історію, сім'ю, смаки, уподобання, страхи тощо. На занятті педагог знайомить дітей з лялькою, описує ситуацію, яка з нею «сталась». Допомагає дітям сформулювати свої запитання щодо особливостей ляльки або ситуації, в яку вона нібито «потрапила», усвідомити і висловити емоції з цим пов'язані, обговорити, як можна діяти в цій ситуації. Заняття проходить в колі, важливим моментом є фізичний контакт із лялькою на початку і наприкінці заняття, лялька не є іграшкою, і не знаходиться в ігровому куточку. Ляльки «приходять на гостини» до дітей тільки на спеціальні заняття.

Коли ви починаєте працювати з ляльками, використовуйте звичайні, повсякденні сценарії з радісними подіями, і лише згодом переходьте до сумних історій чи складних ситуацій. Продовжуйте чергувати щасливі історії з історіями про емоційні та соціальні проблеми.

Коли складається історія на основі реальних випадків, які відбулися в садочку, доречно вибрати ляльку іншої статі, культурної приналежності чи з іншим складом родини, щоб дитина не впізнала себе і щоб її не впізнали інші діти. Не потрібно привертати небажану увагу до цієї дитини.

Під час роботи з ляльками педагог виконує функцію її перекладача. Він не є лялькою, а лише говорить від її імені: переповідає дітям те, що лялька «прошепотіла» на вушко або розповіла раніше. Поводитися з ляльками потрібно обережно, коректно. Так дорослий подає дітям приклад, як вони мають ставитися один до одного.

Оптимально організувати заняття тривалістю 5 -7 хв з усією групою або підгрупах (по 10- 12 малюків). Потрібно ознайомити дітей з персонажем, для цього ляльку беруть на руки і представляють її дітям. При цьому слід говорити звичайним тоном. Нехай лялька час від часу щось «шепоче» на вухо дорослому. Ляльку можна провести по колу, щоб діти привіталися за ручку чи обійнялися.

Під час першого візиту не потрібно розповідати особисту історію ляльки, лише познайомити дітей з нею. Її слід коротко представити: зазначити 3-4 важливі деталі про родину ляльки, її уподобання, звички, зацікавлення. Головне завдання цього етапу – привернути увагу дітей, зацікавити тим, що відбуватиметься з лялькою надалі.

За допомогою запитань слід спонукати дітей по черзі ділитися своїм досвідом.

Наприкінці нагадуємо малечі, як звати ляльку, з якої вона родини тощо. Під час подальших занять розповідь про неї буде докладнішою, з розгортанням подій у її життєвих історіях. Особиста історія кожної ляльки залишається незмінною.

Під час розповідання історії, будуємо її навколо одного простого питання і відходимо від нього.

Коли приходить час для обговорення історії, готуємо відкриті запитання, щоб спонукати дітей розмірковувати і долучатися до розмови. (Що відчуває лялька? Чому? Що б ви відчули, якби з вами сталося те саме?).

Заклучна частина має бути короткою і простою (кілька речень). Формулювання дорослого мають спиратися на висловлювання дітей, зокрема ті, що відображають важливі ідеї. Лялька – персона має подякувати дітям за турботу і допомогу у вирішенні її проблеми. Це допоможе малечі відчути гордість і свою приналежність до групи.

Дітям, у яких історія викликала сильну емоційну реакцію, можливо, потрібно буде посидіти усамітнено деякий час.

3.4. Блоки Дьєнеша в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами

У розвитку пізнавальної сфери особистості малят добре зарекомендувало себе використання в освітньому процесі логічних блоків Золтана Дьєнеша – угорського математика, психолога і педагога.

Набір таких блоків складається із 48 геометричних фігур, різних за кольором (червоний, синій, жовтий), формою (куби, квадрати, трикутники, прямокутники), величиною (великі - малі), товщиною (товсті - тонкі).

Блоки Дьєнеша доречно пропонувати дітям починаючи з раннього віку, як в індивідуальній так і в фронтальній роботі. Вони допомагають ознайомлювати малят з геометричними фігурами, кольором, величиною предметів. Головне в роботі дотримуватися принципу «від простого до складного».

Завдання з використанням блоків Дьєнеша є комплексними: у процесі роботи з ними, переважно у грі, у дітей не лише закріплюються уявлення про

геометричні фігури, ознаки предметів, формуються розумові дії, а й розвиваються психічні процеси: мислення, пам'ять, увага, мовлення.

Спершу варто дати дітям можливість самостійно ознайомитися з логічними блоками, наприклад, використовуючи їх як конструктор. Складаючи різні силуети малята фантазують, експериментують, у результаті з'ясовують, що блоки мають різну форму, колір, величину, товщину.

Після ознайомлення з блоками вводяться ігри, в яких використовується тільки одна ознака блока, а потім у ті самі ігри додають інші ознаки.

Під час навчання дітей з особливими потребами за допомогою блоків Дьенеша, використовуються такі завдання:

1. Знайти всі фігури такого ж кольору, яку показує дорослий. Потім можна запропонувати дитині показати всі блоки трикутної форми (або всі великі фігури і т. д.).

2. Запропонувати дитині дати зайчику – жовті фігури, ведмедику – сині, а лисичці – червоні.

3. Групування предметів по розміру, формі, товщині.

4. Дорослий викладає перед дитиною ряд фігур, чергуючи їх по кольору: червоний, жовтий, червоний – дитина повинна продовжити ряд.

5. За зразком вихователя викласти ряд фігур.

6. Відшукати кожній фігурі пару (наприклад по розміру: велике жовте коло – маленьке жовте коло).

Методика Дьенеша дозволяє дітям з особливими потребами не лише побачити фігури, а й ознайомитися з ними на дотик, що для них є дуже важливим.

3.5. Палички Кюізенера

Бельгійський вчитель початкової школи Джордж Кюізенер (1891-1976) розробив універсальний дидактичний матеріал для розвитку у дітей математичних здібностей.

Палички Кюізенера – це набір паличок для лічби, які ще називають «числа в кольорі», «кольоровими паличками», «кольоровими числами», «кольоровими лінієчками». У наборі містяться чотиригранні палички 10 різних кольорів і довжиною від 1 до 10 см. Розробив Кюізенер палички так, що палички однієї довжини виконані в одному кольорі і позначають певне число. Чим більша довжина палички, тим більше числове значення вона виражає.

Палички Кюізенера, в основному, призначені для занять з дітьми від 1 року до 7 років.

Палички Кюїзенера для лічби є багатофункціональним математичним посібником, яке дозволяє «через руки» дитини формувати поняття числової послідовності, складу числа, відношень «більше – менше», «право – ліво», «між», «довше», «вище» і багато іншого. Набір сприяє розвитку дитячої творчості, розвитку фантазії і уяви, пізнавальної активності, дрібної моторики, наочно-дієвого мислення, уваги, просторового орієнтування, сприйняття, комбінаторних і конструкторських здібностей.

На початковому етапі занять палички Кюїзенера використовуються як ігровий матеріал. Діти грають з ними, як зі звичайними кубиками, паличками, конструктором, по ходу ігор та занять, знайомлячись з кольорами, розмірами і формами.

На другому етапі палички вже виступають як посібник для маленьких математиків.

Ігри та заняття з паличками Кюїзенера

1. Знайомимосся з паличками. Разом з дитиною розгляньте, переберіть, помацайте всі палички, розкажіть якого вони кольору, довжини.

2. Візьми в праву руку якомога більше паличок, а тепер в ліву.

3. Можна викладати з паличок на площині доріжки, паркани, потяги, квадрати, прямокутники, меблі, різні будиночки, гаражі.

4. Викладаємо драбинку з 10 паличок Кюїзенера від меншої (білої) до більшої (помаранчевої) і навпаки.

5. Викладаємо драбинку, пропускаючи по 1 паличці. Дитині потрібно знайти місце для відсутніх паличок.

6. Можна будувати з паличок, як з конструктора, об'ємні споруди: криниці, башточки, хатинки та інше.

7. Розкладаємо палички за кольором, довжиною.

8. «Знайди паличку того ж кольору, що і у мене. Якого вони кольору?»

9. «Поклади стільки ж паличок, скільки і у мене».

10. «Виклади палички, чергуючи їх за кольором: червона, жовта, червона, жовта» (надалі алгоритм ускладнюється).

11. Викладіть кілька рахункових паличок Кюїзенера, запропонуйте дитині їх запам'ятати, а потім, поки дитина не бачить, заховайте одну з паличок. Дитині потрібно здогадатися, яка паличка зникла.

12. Викладіть кілька паличок, запропонуйте дитині запам'ятати їх розташування і поміняйте їх місцями. Малюкові треба повернути все на місце.

13. Викладіть перед дитиною дві палички: «Яка паличка довша. Яка коротша?» Накладіть ці палички одна на одну, підрівняйте кінці, і перевірте.

14. Викладіть перед дитиною кілька паличок Кюїзенера і запитайте: «Яка найдовша? Яка найкоротша.

15. Розкладіть палички на 2 купки: в одній 10 штук, а в іншій 2. Запитайте, де паличок більше.

16. Попросіть показати вам червону паличку, синю, жовту.

17. Викладіть кілька пар однакових паличок і попросіть дитину «поставити палички парами».

18. Назвіть число, а дитині потрібно буде знайти відповідну паличку Кюїзенера (1 – біла, 2 – рожева і т.д.). І навпаки, ви покажете паличку, а дитина називає потрібне число. Тут же можна викладати картки із зображеними на них точками або цифрами.

19. «Візьми 2 будь-які палички і поклади їх так, щоб довга виявилася внизу».

20. «Поклади синю паличку між червоною і жовтою, а помаранчеву зліва від червоної, рожеву зліва від червоної»

21. Будуємо з паличок Кюїзенера пірамідку і визначаємо, яка паличка внизу, яка зверху.

22. «Склади два потяги. Перший з рожевою і фіолетовою, а другий з блакитною та червоною».

23. Викладіть з паличок Кюїзенера фігуру, і попросіть дитину зробити таку ж.

24. Дитина викладає палички, слідує вашим інструкціям: «Поклади червону паличку на стіл, справа поклади синю, знизу жовту» – і т.д.

25. Намалюйте на аркуші паперу різні геометричні фігури і попросіть малюка покласти червону паличку в квадрат, жовту біля трикутника і т. д.

З паличок можна будувати лабіринти, якісь хитромудрі візерунки, килимки, фігурки.

ВИСНОВОК

У нашому суспільстві є різні категорії дітей, частина з яких має проблеми, пов'язані з розвитком та здоров'ям. І, на жаль, сьогодні кількість таких дітей зростає. Кожна дитина має право на освіту, а отже, кожна дитина повинна мати можливість це право реалізувати. І реалізувати це право вони мають на рівні з іншими дітьми у різних типах закладів освіти незалежно від статі, національності та не зважаючи на соціальний та майновий стан, стан здоров'я, місце проживання.

В Україні діти з особливими освітніми потребами здобувають освіту як у спеціальних закладах, навчально-реабілітаційних центрах, так і у спеціальних та інклюзивних класах у закладах загальної середньої освіти. Проте, сьогодні є думка про те, що діти, які здобувають освіту в інклюзивних чи спеціальних класах, краще адаптуються до навколишнього середовища, оволодівають соціальними навичками, почуваються більш самостійними, потрібними у суспільстві.

Навчання та виховання цієї категорії дітей передбачає використання особистісно орієнтованих підходів в освітньому процесі, застосування індивідуальних, групових форм роботи, адаптації/модифікації освітнього середовища та програм, з урахуванням освітніх потреб кожної дитини.

Пріоритетними напрямками роботи педагогічних працівників є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини для того, щоб вона почувалася неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

Інклюзивне навчання допомагає усім учасникам освітнього процесу адаптуватись до життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження. Діти та дорослі вчать спілкуватися, співпрацювати разом, відчують підтримку та допомогу, формується почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а насамперед - прийняття та визнання.

У навчально-методичному посібнику розкриті питання організації психолого-педагогічного супроводу дітей із синдромом Дауна в різних напрямках: визначення категорій освітніх труднощів у дітей з особливими освітніми потребами, пристосування предметно-ігрового середовища до потреб дітей даної категорії, адаптації та модифікації освітнього середовища. Особлива увага звертається на питання організації освітньої діяльності та індивідуальної роботи з дітьми, взаємодії з однолітками в різних видах діяльності. Також автори наводять велику кількість методик, що дають змогу ефективно навчати та розвивати дітей з особливими освітніми потребами, а саме дітей із синдромом Дауна.

Матеріали посібника – суттєва допомога педагогам, які стоять на перших сходинках шляху впровадження інклюзивної освіти в закладі освіти. Представлений матеріал буде корисним як просвітницький, а також як практичний матеріал, який стане у пригоді для роботи педагогічним працівникам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діти з особливими потребами в школі: Психолого-педагогічний супровід/ Ольга Романова та ін. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.
2. Кочерга О. Психофізіологія дітей 4-5 років. Київ: Шк. світ, 2007. 128с.
3. Момот Т. Пальчиками граємо – мову розвиваємо: Бібліотека логопеда-практика. – Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2007. 24 с.
4. Практична психологія у початковій школі/ Упоряд. О.Атемасова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.
5. Туріщева Л. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі/ Автор-укладач Л. Туріщева. Харків: Вид. Група «Основа», 2012. 111 с.
6. Колупаєва А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків: Вид. «Ранок», 2019. 304 с.
7. Косаренко О. Особистісно-орієнтована діяльність практичного психолога з дітьми із синдромом Дауна в інклюзивному просторі: методичний посібник. Черкаси, 2019. 153 с.
8. Осейко Ю. Реалізація педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти: методичний посібник. Черкаси, 2019. 95 с.
9. Дж. Лупарт. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. — К: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с
10. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко; За заг. ред. А. А. Колупаєвої. — К.: Вид. Група «А.С.К.», 2012. 360 с.
11. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів і рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти Прохоренко Л.І., Ярмола Н.А., Набоченко О.О., Данілавічюте Е.А., Ільяна В.М., Костенко Т.М., Чеботарьова О.В., Литовченко С.В. та ін. — К.: «Квант РАЦЮ», 2021. 24 с.

**Опитувальник «Вибір навчального матеріалу, методик, методів.
Відповідність матеріалу, форм і методів роботи»**

Інструкція: виберіть відповіді на запитання опитувальника, щоб визначитися із вибором навчального матеріалу, методик, методів роботи

1. Урок, диференційований на основі чинників (їх може бути кілька):
 - Рівень підготовки учнів
 - Інтереси
 - Стиль навчання (види діяльності й форми роботи, яким учень віддає перевагу)
2. Складові уроку, що будуть диференційовані (їх може бути кілька):
 - Навчальні матеріали (зміст)
 - Види навчальної діяльності (процес)
 - Способи демонстрації набутих знань, умінь, навичок (продукт)
 - Навчальне середовище
3. Таксономія освітніх цілей (за Блумом)
 - Знання
 - Розуміння
 - Застосування
 - Аналіз
 - Синтез
 - Оцінка
4. Стиль навчання
 - Лінгвістичний
 - Логіко-математичний
 - Музичний
 - Тілесно-кінестетичний
 - Просторовий
 - Міжособистісний
 - Внутрішньоособистісний
5. Можливий розподіл на групи відповідно до різних видів підготовки
 - I. Рівень підготовленості наближається до поточного року навчання
 - II. Рівень підготовленості відповідає поточному року навчання
 - III. Рівень підготовленості випереджає поточний рік навчання

6. Еквалайзер

Рівень основ		Трасформаційний рівень
Конкретне		Абстрактне
Просте		Комплексне
Менше аспектів	←————→	Багато аспектів
Менші кроки		Більші кроки

Більш структуроване		Більш відкрите
Чітко визначені проблеми		Нечіткі проблеми
Менше самостійності		Більше самостійності
Повільніший темп		Швидший темп

7. Варіанти адаптацій для учнів

- Читання
- Усні завдання
- Письмові завдання
- Увага
- Пам'ять
- Дрібна і загальна моторика

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР»
Зам. №1617 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1